

HİTAP

Konulu Vaaz Dergisi

KUL HAKKI

Kübra BAŞ
Ordu İl Vaizi

Hatice SÖYLEMEZ
Altınordu İlçe Vaizi

İlkay İYİBİLGİN
Altınordu İlçe Vaizi

ordu.diyamet.gov.tr

ÜCRETSİZ

HİTAP

Konulu Vaaz Dergisi

ORDU İL MÜFTÜLÜĞÜ DERGİSİ

ORDU İL MÜFTÜLÜĞÜ ADINA İMTİYAZ SAHİBİ
VE GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Dr. İsmail ÇİÇEK

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Burhan AL

EDİTÖR

Dr. İsmail ÇİÇEK

YAYIN KURULU

Şerife Hanım ALTUNER

Kasım KARAMAN

Niyazi YILMAZ

Ekrem AKBAŞ

Hasan Basri ÇEDİK

Mustafa AKKAYA

WEB

ordu@diyanet.gov.tr

İL MÜFTÜLÜĞÜ TEMSİLCİSİ

Emrullah ŞAHİN

YAYIN TÜRÜ

Yerel-Süreli

Akyazı Mah. Atatürk Bul. No: 269

Altınordu/ORDU

(0452) 234 04 11-233 05 17- 233 03 95

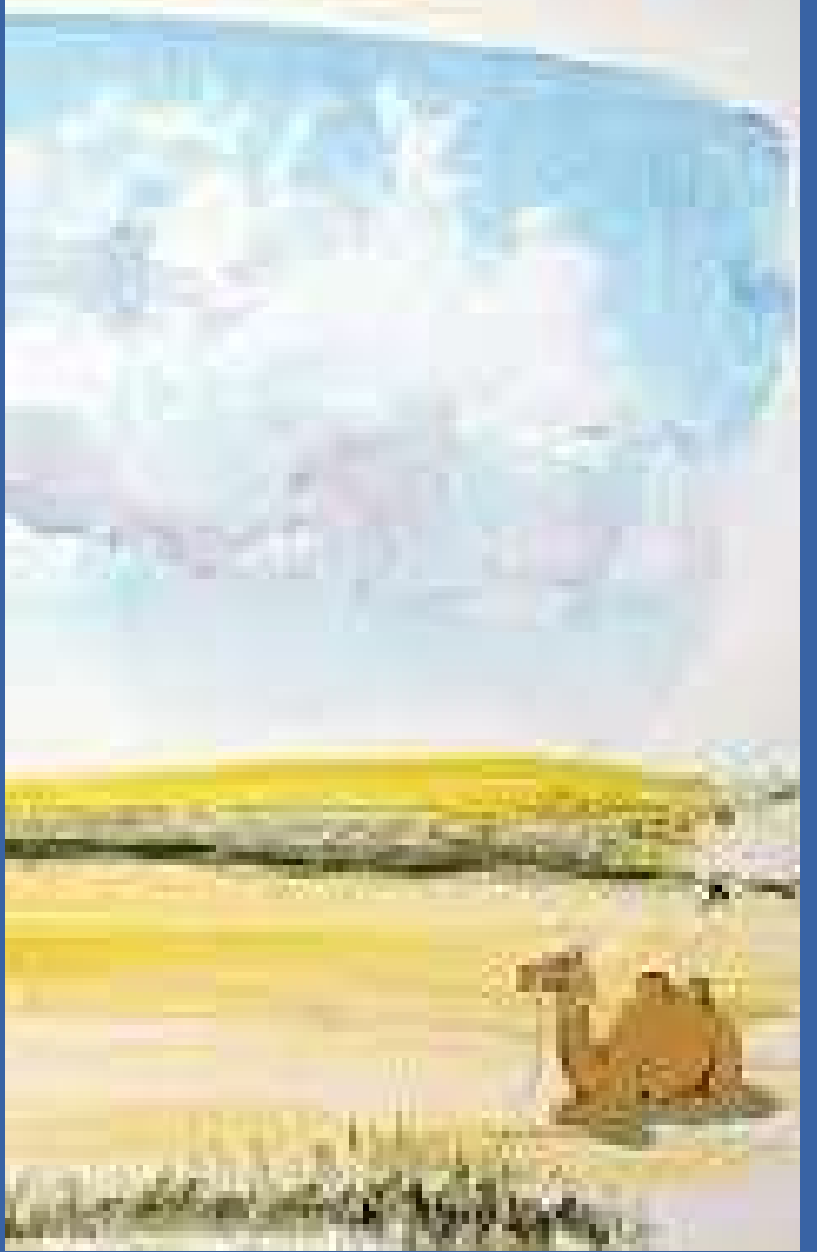
Faks: 0 452-234 02 08

Facebook: Ordu Muftuluk

Twitter: @orduilmuftulugu

Instagram: ordu_muftulugu

YouTube: Ordu İl Müftülüğü

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

SERTİFİKA NO: 73074

Yayınlanan yazıların hukuki ve bilimsel sorumluluğu
yazarlara aittir.

İÇİNDEKİLER

5

KUL HAKKI

6

1.3. İnsan, cennetinden çıkarılıp anayurduna dönmesi için dünyaya indirilmiş, kucağında ömür denilen kum saatiyle tarihin bir anında fotoğrafa ortak edilmiş, denetimli bölge şu dünya laboratuvarında, hareket saatinden bîhaber, kesilmiş biletli yabancı yolcu, bir gurbetçidir.

6

İnsan, cennetinden çıkarılıp anayurduna dönmesi için dünyaya indirilmiş, kucağında ömür denilen kum saatiyle tarihin bir anında fotoğrafa ortak edilmiş, denetimli bölge şu dünya laboratuvarında, hareket saatinden bîhaber, kesilmiş biletli yabancı yolcu, bir gurbetçidir.

7

Evlât hakkı: “Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır.” (Tahrir 66 / 6.)

14

Kim bir mümini kasden öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır. (Nisa 4/ 93)

15

“Güzel söz ve bağışlama, arkasından incitme gelen sadakadan daha iyidir. Allah zengindir, acelesi de yoktur.”

18

Ferdin huzur ve mutluluğu ile doğrudan bağlantılı olan bu hakları hiçe sayarak kıskançlık, menfaat ve benzeri sebeplerle bireyin kimliğini, kişiliğini, şahsiyetini hedef alan söz ve fiiller dinî ölçülere göre yasaklar kapsamı içinde bulunmaktadır

28

1-Kul Hakkı Azda Olsa kişiyi Cehenneme Götürür

28

2.1. Kenzi mahfî olan yüce Yaratıcı kendisini tanıyacak bir varlığa halifelik sorumluluğunu yüklemek ister.

37

Din ve İnanma Hakkı

38

Manevi Haklar

İslâm, insanların manevi şahsiyetlerini koruma altına almıştır. İnsanları kırıcı ve rencide edici hususlar olan gıybet, iftira, dedikodu, alay etmek, kusurları araştırmak, insanları hakir görmek, evlere izinsiz girmek, tecessüs gibi onur kırıcı eylemleri yasaklanmıştır.

40

İnsanın yaşamını idame ettirebilmesi, geçimini sağlaması, başkalarına el açmaması ve ihtiyaç sahiplerine yardımcı olabilmesi için mal sahibi olması, kazanacağı malı helalinden kazanması, meşru yerlere harcaması, hakkı olanların hakkını teslim etmesi gerekir.

43

Rüşvet ve Kumar

Helalinden kazanılan malın rüşvet içki kumar gibi batıl yollarla yok olması da dinimizce yanlış kabul edilmiştir. Çünkü bu yollarla hak edilmeyen, kul hakkına taalluk eden kazanç söz konusudur.

46

Borç almak bir başkasının malını geri ödemek üzere almak olduğundan ödenmediği takdirde kul hakkına dönüştüğü bilinmelidir.

50

"Geceleri namaza kalktığın ve gündüzleri oruç tuttuğun bana bildirilmedi mi zannediyorsun?" (Abdullah dedi ki) Ben: "Evet ben bunları yapıyorum" dedim. Nebi (Sallallahu aleyhi ve Sellem): "Böyle yaparsan gözlerin yorulur, nefsin aciz kalır (bıkar). Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır, ailenin de senin üzerinde hakkı vardır. Sen bir gün oruç tut, bir gün iftar et, geceleri hem namaz kıl hem gerektiğinde uyu" buyurdu. (Buhârî, Teheccüd, 20)

52

Anne Baba Hakkı

Anne baba: yavrusunu koruyup, gözetip, büyütme için gecesini gündüzüne katan, bebekliğinde kucağında bir ömür boyu gönlünde taşıyan, varlık sebebimiz. Üzerimizde en çok hakkı olan, gönüllerini hoş tutup dualarını alıp haklarını helal ettirmemiz gereken büyüklerimiz.

56

İhtiyaç Sahiplerinin Hakkı
Toplum gelir seviyesi farklı insanlardan oluşur. Rabbimiz muttakilerin, zor durumda olanların hakkını gözettiğini belirtiyor.

59

"Sizden kimi bir işte görevlendirirsek ve o da bizden iğne (miktarı) ya da daha büyük bir şeyi gizlerse bu bir ihanet olur ve kıyamet günü onu (kendi elleriyle) getirir." (M4743 Müslim, İmâre, 30.) Hadis-i şeriften tüm çalışanların kamu malına ne kadar dikkat etmeleri gerektiğini anlıyoruz.

İnsanların ortak kullanım alanları olan mekânlarda, taşınmaz kamu mallarında veya herhangi bir gayret gerektirmeden elde edilen su, ot ve ateşin kullanımında da bütün Müslümanların ortak olduğuna dikkat çekmekteydi. (D3477 Ebû Dâvûd, Büyû' İcâre 60)

61

Çevreye Karşı Kul Hakkı

Çevreyi kirletmek, doğal kaynakları israf ederek kullanmak, sebepsiz ve gereksiz yere avlanmak ve hayvanları öldürmek gibi davranışların, kul hakkını ihlâl eden davranışlar olduğu vurgulanmalıdır

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

KUL HAKKI

Hatice SÖYLEMEZ
Altınordu İlçe Vaizi

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ
الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى رَسُولِنَا
مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ
أَجْمَعِينَ
صَلُّوا عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ
صَلُّوا عَلَى طَيْبِ قُلُوبِنَا
مُحَمَّدٍ
صَلُّوا عَلَى شَفِيعِ ذُنُوبِنَا
مُحَمَّدٍ
رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ
لِي أَمْرِي وَأَحْلِلْ عَقْدَةَ مِنْ
لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي
وَأَفْوِضْ أَمْرِي إِلَيْكَ يَا اللَّهُ * إِنَّ
اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا
عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ
الْحَكِيمُ
سُبْحَانَكَ لَا فَهْمَ لَنَا إِلَّا مَا
فَهَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْجَوَادُ
الْكَرِيمُ

Bizleri yaratan , yaşatan, müminlerden kılana , mağmur etmemiz için bir ömür bahşedene hamd; imarın mahiyeti beyan eden, dini bize eksiksiz taşıyan, yaşayan, emin elçi Hz Rasul'e salat; havf ve raca arası muhasebeyle ömürlerini tartan, ümmeti olmak için uğraş veren tüm kardeşlerime selam olsun. Allah'ın selamı, rahmeti, mağfireti bütün inananların üzerine olsun. Günümüz mübarek gönlümüz huzur bulsun. Rabbim yuvalarımıza muhabbet, yurdumuza sekinet koysun.

Kıymetli Kardeşlerim; İnsan yeryüzündeki varlıkların en mükemmelidir. Çünkü o; en güzel bir şekilde yaratılmış, akıl nimetiyle donatılmıştır. İnsan için başka insanlarla tanışmak, yardımlaşmak, onlarla bir arada yaşamak, en tabii ihtiyacıdır.

Yeryüzünde huzur içerisinde bir hayat sürdürmek, Allah'ın sayısız nimetlerinden meşru ölçüler içerisinde yararlanmak, neslin devamını sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamak, toplu halde yaşamaya bağlıdır. Cemiyet halinde yaşamak ise, karşılıklı hak ve sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Hak kavramı geniş anlamı ile "Bir sözü, bir işi, yerinde zamanında ve gerektiği kadar söylemek veya yapmaktır" diye ifade edilmiştir. Özel anlamıyla ise, "Hak, hukukun koruduğu menfaattir" şeklinde tarif edilmiştir. Demek ki, her hak, bir takım sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Her insanın üzerinde bir çok hak ve sorumluluk bulunmaktadır. Kur'an'da, hadislerde ve diğer İslâmî kaynaklarda hak kelimesi «korunması, gözetilmesi ya da sahibine ödenmesi gerekli olan maddi veya manevi imkan, pay, eşya ve menfaatler; görev, sorumluluk, borç gibi anlamlarda da kullanılmıştır.

Kul hakları ise genellikle insanların canları, bedenleri, ırz ve namusları, mânevî şahsiyetleri, makam ve mevkileri, dinî inanç ve yaşayışları gibi konulardaki kişilik haklarıyla mallarına ve aile fertlerine ilişkin haklarından oluşmakta ve bunlara yönelik olarak yapılan kötülükler, verilen zararlar kul haklarına tecavüz sayılmakta, bu tecavüz de "mazlime" ve bunun çoğulu olan "mezâlim" kelimeleriyle ifade edilmektedir

İslâmî kaynaklarda, insanların gereğini yerine getirmekle yükümlü oldukları haklar "Allah'ın hakları" (hukûkullah) ve "kulların hakları" (hukûk-ı ibâd) şeklinde başlıca iki kısma ayrılmış, bazı kaynaklarda bunlara bir de hem Allah hakkı hem kul hakkı sayılan haklar eklenmiştir. Hukûkullahla riayet "Allah'ın emrine saygı" (et-ta'zîm li-emrillâh), hukûk-ı ibâda riayet ise "Allah'ın yarattıklarına şefkat" (eş-şefekatü alâ halkillâh) deyimleriyle ifade edilir. Allah'ın emrine saygı, O'nun varlığına ve birliğine iman edip hükümlerine uygun şekilde yaşamakla gerçekleşir. Kul hakları ise genellikle insanların canları, bedenleri, ırz ve namusları, mânevî şahsiyetleri, makam ve mevkileri, dinî inanç ve yaşayışları gibi konulardaki kişilik haklarıyla mallarına ve aile fertlerine ilişkin haklarından oluşmakta ve bunlara yönelik olarak yapılan kötülükler, verilen zararlar kul haklarına tecavüz sayılmakta, bu tecavüz de "mazlime" ve bunun çoğulu olan "mezâlim" kelimeleriyle ifade edilmektedir. Belli bir kişiye verilen zararlar yanında zimmet, irtikâp, karaborsacılık, fitne, idarî baskı ve zulüm gibi ammenin maddî ve mânevî haklarına ve menfaatlerine, huzur, güvenlik ve refahına zarar verme sonucunu doğuran her türlü faaliyet de çeşitli âyet ve hadislerle diğer İslâmî kaynaklarda kul hakkına tecavüz sayılıp yasaklanmıştır. Öte yandan kul haklarına dair hükümler aynı zamanda Allah'ın koyduğu hükümler olduğundan bunlar da geniş anlamda hukûkullah içinde görülmüş ve bu hakların gözetilmesi Allah'ın emrine saygı olarak değerlendirilmiştir. (İslam Ansiklopedisi Mustafa Çağrıcı

Ömür dediğimiz, başlangıcını ve bitişini tayin edemediğimiz ancak onu leh ya da aleyhimize ebedileştirebileceğimiz bir zaman dilimidir.

Genel manada kul, dış görünüşü ve iç yüzüyle, beden ve ruh yapısıyla, maddî ve manevî yönüyle bir insandır. Dolayısıyla ihtiyaç ve hakları fizikî yapısı için olduğu kadar, manevî yapısıyla da yakından ilgilidir. Bu bakımdan, ferdî veya bireysel haklar şeklinde ifadesini bulan kul haklarını ayrıca, maddî ve manevî haklar şeklinde de ifade etmek mümkündür.

Kul hakkı kavramının çerçevesi içinde ağırlıklı olarak yer alıp, haklarına vurgu yapılan fertleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Anne-baba hakkı:

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا أُمَّيْلُغْنَ عِنْدَكَ الْكَبِيرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهِمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا آفٌ وَلَا تَنْهَرَهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا: وَأَخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا

Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin et.” (İsra 17/ 23-24)

yanında yaşlanırsa, kendilerine “of!” bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: “Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!” diyerek dua

Evlât hakkı:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

“Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır.” (Tahrir 66 / 6.)

Eş hakkı:

وَأْتُواالنِّسَاءَ صِدْقَاتِهِنَّ نَحْلَةً فَإِن طِبْنَ لَكُمْ عَن شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَّرِيئًا
“Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile (cömertçe) verin; eğer gönül hoşluğu ile o mehrin bir kısmını size bağışarlarsa onu da afiyetle yiyin.” (Nisa4/ 4)

وَإِن أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا أَنَّا نَحْنُوهُ نُهْتَانًا وَإِنَّمَا مَبِينًا

“Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın. Siz iftira ederek ve apaçık günah işleyerek onu geri alırsanız?” (Nisa 4/ 20.)

Kardeş hakkı:

وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ
وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ
الْجُنْبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ
وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ
كَانَ مُخْتَلًا فُخُورًا:

“Allah’a ibadet edin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlar (köle, cariye, hizmetçi ve benzerlerine) iyi davranın; Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez.” (Nisa4/36.)

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنْ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ
وَلَدٌ وَكَهْ أختٌ فَلَهَا نَصْفٌ مَّا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ
فَإِنْ كَانَتْ اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِنْ كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا
وَنِسَاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثِيَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّوا وَاللَّهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Senden fetva isterler. De ki: “Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kız kardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunudur. Kız kardeş ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona vâris olur. Kız kardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerinin) bıraktığının üçte ikisi onlarıdır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır. Şaşırmamanız için Allah size açıklama yapıyor. Allah her şeyi bilmektedir.” (Nisa 4/ 176.)

Komşu hakkı, dost ve arkadaş hakkı, fakir ve yoksul hakkı, yolcu hakkı:

وَالْبَدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافٍ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبَهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Biz, büyük baş hayvanları da sizin için Allah’ın (dininin) işaretlerinden (kurban) kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Şu halde onlar, ayakları üzerine dururken üzerlerine Allah’ın ismini anınız (ve kurban ediniz). Yan üstü yere düştüklerinde ise, artık (canı çıktığında) onlardan hem kendiniz yiyin, hem de ihtiyacını gizleyen-gizlemeyen fakirlere yediniz. İşte bu hayvanları biz, şükredesiniz diye sizin istifadenize verdik.” (Hac22/36)

Yakın akraba hakkı:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

“Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.” (Nahl 16 / 90)

وَأْتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ
السَّبِيلِ وَلَا تَبْذُرْ تَبْذِيرًا

“Bir de akrabaya, yoksula,
yolcuya hakkını ver.
Gereksiz yere de saçıp
savurma.” (İsra 17/26)

Yetim hakkı:

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ
حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ
كَانَ مَسْئُولًا

Yetimin malına, rüştüne
erinceye kadar, ancak en
güzel bir niyetle yaklaşın.
Verdiğiniz sözü de yerine
getirin. Çünkü verilen söz,
sorumluluğu gerektirir.”
(İSRA SURESİ – 34. AYET)

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ
حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ
كَانَ مَسْئُولًا

“Rüşt çağına erişinceye
kadar, yetimin malına,
sadece en iyi tutumla
yaklaşın; ölçü ve tartıyı
adaletle yapın. Biz herkese
ancak gücünün yettiği
kadarını yükleriz. Söz
söylediğiniz zaman,
yakınlarınız dahi olsa
adaletli olun, Allah’a
verdiğiniz sözü tutun. İşte
Allah size, iyice düşünesiniz
diye bunları emretti.” (En’am
6 / 152)

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا
يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلُونَ سَعِيرًا
“Haksızlıkla yetimlerin
mallarını yiyenler şüphesiz
karınlarına ancak ateş tıkmış
olurlar; zaten onlar alevlenmiş
ateşe gireceklerdir.” (Nisa
4/10)

فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ

“Öyleyse yetimi sakın ezme.”
(Duha 93/ 9)

فَذَلِكَ الَّذِي يَدْعُ الْيَتِيمَ
“İşte o, yetimi itip kakar.”
(Maun 107/ 2)

TEMEL İNSAN HAKLARI

Yaşama ve hayat hakkı
İnsan değerli bir varlıktır.
Allah’ın yaratmış olduğu
varlıklar içinde en üstünü ve en
şereflişidir. Can, kutsaldır ve
Allah’ın bir emanetidir;
dokunulmazdır. O emaneti
O’ndan başkası alma hakkına
sahip değildir. Bu nedenle cana
kıymak büyük günahlardan
sayılmıştır.

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا
فَجَزَاءُ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا
وَعُذَابُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَلَعْنَةُ
وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا

Kim bir mümini
kalden öldürürse
cezası, içinde
ebediyen kalacağı
cehennemdir. Allah
ona gazap etmiş,
onu lanetlemiş ve
onun için büyük bir
azap hazırlamıştır.
(Nisa 4/ 93)

tasarruf hakkı
İnsan birey ve toplumun bir
ferdi olarak, başkalarının
hak ve hukukuna saygı
göstermek ve meşrû sınırlar
içinde kalmak kaydıyla
dilediği şekilde çalışıp
çabalayarak veya veraset
yoluyla mal-mülk edinme,
onu biriktirip geliştirme ve
arttırma hak ve yetkisine
sahiptir. Aynı zamanda o
malı, yine meşrû çerçeve
içinde kalmak ve malın
getirdiği yükümlülükleri ifâ
etmek (zekâtını vs. vermek)
suretiyle dilediği şekilde
tasarruf hakkına sahiptir.
Bireyin hakkı hukukun
güvencesi altında
bulunmaktadır. Bahis
konusu hakka tecavüz
etmek veya onu gasbetmek,
çeşitli hile ve tuzaklarla elde
etmeye çalışmak dinen
yasaklanmış ve haram
kılınan fiiller arasında
sayılmıştır. “Mallarınızı
aranızda haksızlıkla
yemeyin” (Nisâ4/29) mesajı,
bu alanda uyarı niteliğindeki
ayetler arasında yer alır.

İnanç, fikir ve teşebbüs
hürriyeti
İman, kaba kuvvetle,
zorlama ve güç kullanılarak
oluşan bir olgu değildir. Kişi
serbest iradesi ve kendi
tercihiyle inanır, iman eder
veya din dışı bir hayat sürer.
Bu hürriyet, “Dinde
zorlamak yoktur” (Bakara,
256), “Dileyen iman etsin,
dileyen inkâr etsin” (Kehf
18/29) ayetlerinde belirgin
bir şekilde ortaya
konmaktadır. Ancak çalışıp
kazanana yatıp uzanan bir
olmadığı gibi, iman edenle
etmeyen de doğal olarak bir
olmayacaktır.

, Hz. Peygamber de dahil olmak üzere hiç kimseye verilmiş değildir.

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مِنْ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْرَهُ
النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ

(Resûlüm!) Eğer Rabbin dileseydi, veryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın? (Yunus 10/ 99)

Fikir ve teşebbüs hürriyeti de, tıpkı inanç hürriyeti gibi ferdi hürriyetler arasında yer alır. Zira bu iki hürriyetin kısıtlanması, birey ve toplumun maddî-manevî alanda ilerleme ve gelişmesine, her çağdaki gelişmeleri yakından takip etmesine, sahip olması gereken zenginlik ve refah düzeyine ulaşmasına engel teşkil eder. Dinimizde bu alandaki hürriyetin ne ölçüde yüksek düzeyde olduğuna ilişkin örnekler İslâm tarihinde sayılmayacak kadar çoktur.

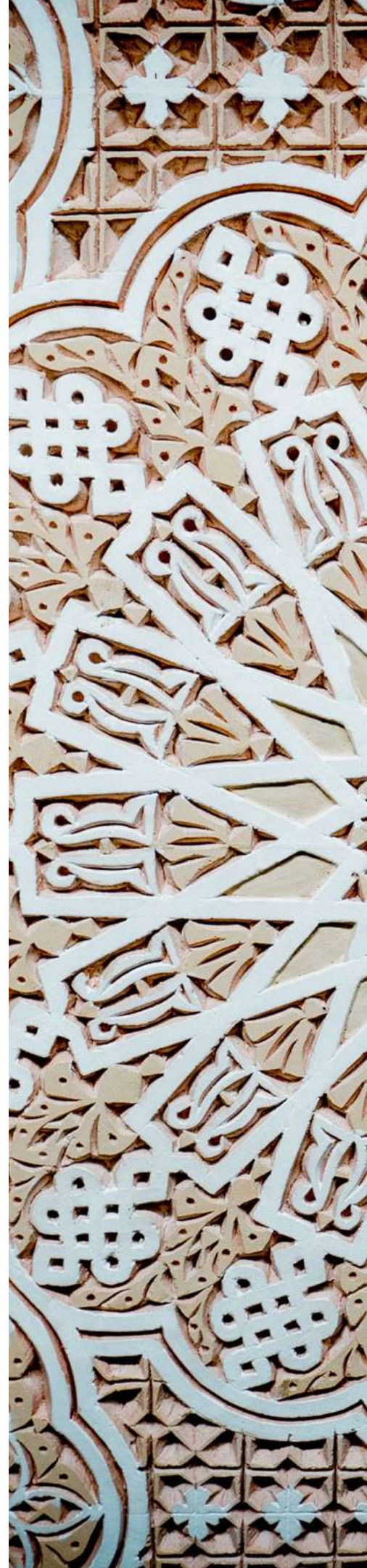
Kul Hakkı Kapsamında Kamu Hakkı

Daha çok, devlete ait olan veya herkesin ortağı bulunduğu bir tüzel kişiliğin bütün malî ve idarî menfaatlerini bir arada tutan ve korunmasını gerektiren değerlerdir. Buna geçmişte “Beytü'l-Mâl”, çağımızda ise “Hazine veya Kamu Malı” denilmektedir.

Kamu hakkını ihlâl ve kamu malından çalmak hıyanettir. İslâmi literatürde, kamu malını zimmetine geçirmeye “gulûl” adı verilmektedir.

Gulûl, İslâm hukukunda “devlet malına hıyanet etmek, kamu malını zimmetine geçirmek, mülkiyeti bütün ümmete-millete ait olan devlet hazinesinden veya gani metlerden gizlice almak, özellikle de taksim edilmeden önce savaş ganimetinden bir şey çalmak” şeklinde tanımlanmıştır.

Bireysel çıkarlar uğruna kamunun haklarını ihlal etmek, görevi kötüye kullanmak, rüşvet alıp vermek, karaborsacılık yapmak, kamu malını zimmetine geçirmek, vergi kaçırmak, kaçak su ve elektrik kullanmak vb kötülükler gerçek bir müminde asla bulunmaması gereken özelliklerdir. Bu nedenle Her Müslüman, Allâh hakkı olarak da kabul edilen kamu mallarını korumalı, haksız yollarla bunları elde etmeye çalışmamalıdır.. Bunların yarın kıyamet gününde mutlaka hesabını vermekle karşı karşıya geleceğini asla unutmamalıdır.. Çünkü Kamu malları, belirli kişilere değil, bütün topluma aittir. Bu nedenle bunları haksız yere almanın sorumluluğundan kurtulmak oldukça zordur. Zimmete geçirilen ya da ihlal edilen fert ve kamu haklarıyla Allah'ın huzuruna çıkmanın vebali çok ağır olacaktır. Yüce Allâh, haksız yere başkasının malını yemeyi bütün insanlara yasaklamıştır. Kur'an-ı Kerim'de:

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِإِطْلٍ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ
لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ

“Aranızda birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin. İnsanların mallarından bir kısmını bile bile günaha girerek yemek için onları hakimlere (rüşvet olarak) vermeyin.” (Bakara 2/188) buyrulmaktadır..

Diğer bir âyet-i kerimede de, “Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o çok zalimdir, çok cahildir”(Ahzab33/72) buyrularak bir yandan insanın emanet konusunda diğer varlıklardan ayrı olarak taşıdığı sorumluluğun ağırlığına dikkat çekilmekte; diğer yandan da insan oğlunun emanete riayet konusunda genelde vefasızlık göstermeye eğilimli olduğuna işaret edilmektedir.

“Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz ki Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir”(Nisa4/58) mealindeki âyette ise, özellikle yöneticilerin hem adalet hem de emanet ehli olmaları emredilmektedir. Çünkü devletin mal varlığı halka aittir; halk ve devlet malı üzerindeki tasarrufları da kamu menfaatine (maslahata, kamu yararına) bağlı olarak caiz kılınmıştır. Kamuya, yani toplumun bütününe ait mal ve değerler, yöneticiler açısından olduğu kadar, bireyler açısından da birer emanettir. Her birey doğrudan ya da dolaylı olarak bu emanetlerin korunmasından ve yerli yerince kullanılmasından sorumludur. Âl-i İmran suresinin 161. ayetinde kamu malına ihanetin cezasının ağırlığına dikkat çekilmiştir.

bunda geçmişin, yaşayanların ve gelecek nesillerin hakları vardır. Bu nedenle yöneticilerin, tüyü bitmemiş yetimlerin de hakkı olan bu malları gereksiz yerlerde harcıyıp, israf etmeleri haramdır. Zaten yöneticilerin

بِمَا عَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

“... Kim emanete hıyanet ederse(ganimet veya kamu malından aşırırsa), kıyamet günü, hıyanet ettiği şeyle birlikte gelir. Sonra da hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın herkese kazandığının karşılığı tastamam ödenir.” buyrularak kamu malına ihanetin cezasının ağırlığına dikkat çekilmiştir.

Şu gerçek hiçbir zaman unutulmamalıdır: Kim iyilik ve kötülük olarak ne yapmışsa; mutlaka karşılığını görecektir. Nitekim Cenâbı Hak, Kur’an-ı Kerim’inde:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

“Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı kötülük işlerse, onu görür” (Zilzal99/7-8) buyurmaktadır.

Sevgili peygamberimizbir hadislerinde, kişi şehit bile olsa kul ve kamu haklarını ihlal etmişse bunun hesabından kurtulamayacağını ifade buyurmaktadırlar:

وعن عمر بن الخطاب رضي الله عنه قال : لَمَّا كَانَ يَوْمُ خَيْبَرَ أَقْبَلَ نَفَرٌ مِّنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا : فَلَانٌ شَهِيدٌ ، وَفَلَانٌ شَهِيدٌ ، حَتَّى مَرُّوا عَلَى رَجُلٍ فَقَالُوا : فَلَانٌ شَهِيدٌ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « كَلَّا إِنِّي رَأَيْتُهُ فِي النَّارِ فِي بُرْدَةٍ عَلَيْهَا أَوْ عِبَاءَةٌ »

ÖMER İBNİ HATTÂB (R.A.) ŞÖYLE DEDİ: ‘HAYBER GAZVESİ GÜNÜ İDİ. NEBİ SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM’İN ASHABINDAN BİR GRUP GELDİ VE: FALANCA ŞEHİTTİR, FALANCA DA ŞEHİTTİR, DEDİLER. SONRA BİR ADAMIN YANINDAN GEÇTİLER: FALANCA KİMSE DE ŞEHİTTİR, DEDİLER. NEBİ SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM: “HAYIR, BEN ONU, GANİMETTEN ÇALDIĞI BİR HIRKA –VEYA BİR ABÂ- İÇİNDE CEHENNEMDE GÖRDÜM” BUYURDU. (MÜSLİM, İMÂN 182. AYRICA BK. DÂRİMİ, SİYER 48.)

Âişe radiyallahu anhâ' dan rivayet edildiğine göre, Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ ظَلَمَ قَيْدَ شَيْءٍ مِنَ الْأَرْضِ طَوْقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ

“Kim bir karış miktarı bir yere haksız olarak zulümle sahip olursa, o yerin yedi katı boynuna geçirilir.” (Buhârî, Mezâlim 13, Bed’ül-halk 2; Müslim, Müsâkât 139-142. Ayrıca bk. Tirmizî, Diyât 21)

Ebû Ümâme İyâs İbni Sa’lebe el-Hârisî radiyallahu anh’ den rivayet edildiğine göre Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

Rasulullah buyurdu ki:

مَنْ اقْتَطَعَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ بِيَمِينِهِ فَقَدْ أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ النَّارَ ، وَحَرَّمَ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ

“Yemin ederek bir müslümanın hakkını alan kimseye, Allah cehennemi vâcip kılar, cenneti de haram eder.” Bir adam dedi ki:
فَقَالَ رَجُلٌ : وَإِنْ كَانَ شَيْئًا يَسِيرًا يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟

Ya Rasulallah! Şayet o küçük ve değersiz bir şey ise?

Bunun üzerine Peygamberimiz şöyle buyurdu:

وَإِنْ قَضِيًّا مِنْ أَرَائِكِ

Misvak ağacından bir dal bile olsa böyledir. (Müslim, İmân 218. Ayrıca bk. Nesâî, Kudât 30; İbni Mâce, Ahkâm 8)

Kamu Hakkına Girme Şekilleri

1-Kamu arazilerini işgal etmek, üzerine bina yapmak.

2-Kaçak elektrik ve su kullanmak.

3-Vergi kaçırmak, vergi vermemek.

4-Kamu malının gaspına göz yummak

Kamu malından çalmanın vebal ve günahı sadece bu işi yapanların değil, bu gibilerini koruyup gözetenlerin veya göz yumanların da üzerindedir. Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

مَنْ كَتَمَ غَالًا فَإِنَّهُ مِثْلُهُ

“Kim aşıranı gizlerse, o da ondandır.” Ebu Davud

Kul hakkı ile ilgili ilahi teşviklere örnek ayetler:

Kur’an-ı Kerim’in muhtelif ayetlerinde kul hakkına dikkatler çekilmiş ve bu alanda önemli teşvik ve uyarılar yapılmıştır. Bu cümleden olarak, anne-babaya karşı iyi ve nazik davranılması emredilmiş, onlara “öf” bile denmesi yasaklanmıştır:

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ
وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ
الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ
لَهُمَا فَوْلاً وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا
كَرِيمًا

“Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine “of!” bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle.” (İsra 17/23)

Aynı şekilde ilâhî mesajlarda, evlere izin alınarak girilmesi:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتَسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ: فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ:

Ey iman edenler! Kendi evinizden başka evlere, geldiğinizi fark ettirip (izin alıp) ev halkına selâm“
”vermedikçe girmeyin. Bu sizin için daha iyidir, herhalde (bunu) düşünüp anlarsınız

“Orada hiçbir kimse bulamadınızsa, size izin verilmeye kadar oraya girmeyin. Eğer size, “Geri dönün!” denilirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah, yaptığınızı bilir.” (Nur24/27-28)

Ve günün belli saatlerinde birilerinin bulunduğu odaya, içinde anne-baba dahi olsa, uygunsuz hâlde bulunmaları ihtimali sebebiyle çocukların, ergenlik çağına henüz gelmemiş olsalar da müsaade alarak girmeleri emir buyrulması:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَ ذَلِكَ مِنْكُمْ وَأُولَئِكَ أُمَّةٌ مِنْكُمْ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ: وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمْ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ:

“Ey müminler! Ellerinizi altında bulunan (köle ve cariyeleriniz) ve içinizden henüz ergenlik çağına girmemiş olanlar, sabah namazından önce, öğleyin soyduğunuz vakit ve yatsı namazından sonra (yanınıza gireceklerinde) sizden üç defa izin istesinler. Bunlar, mahrem (kapanmamış) halde bulunabileceğiniz üç vakittir. Bu vakitlerin dışında ne sizin için ne de onlar için bir mahzur yoktur. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. İşte Allah ayetleri size böyle açıklar. Allah, (her şeyi) bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”

“Çocuklarınız ergenlik çağına girdiklerinde, kendilerinden öncekiler (büyükleri) izin istedikleri gibi onlar da izin istesinler. İşte Allah, ayetlerini size böyle açıklar. Allah alîmdir, hakîmdir.” (Nur24/58-59)

Öte yandan, Kur'an'ın en uzun ayetinde (Bakara2/283) yer alan on beş emir ve tavsiye, hak sahiplerinin haksızlığa uğramamaları ve mağdur edilmemelerine, dolayısıyla kul haklarının korunmasına yöneliktir. Buna ilâveten, evlere girince selâm verilmesi:

فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةٌ طَيِّبَةٌ كَذَلِكَ بَيِّنَ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

“Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir yaşama dileği olarak kendinize (birbirinize) selâm verin. İşte Allah, düşünüp anlayasınız diye size ayetleri böyle açıklar.” (Nur24/ 61)

Borçlu olanlara karşı toleranslı hareket edilmesi:

وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Eğer (borçlu) darlık içinde ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet vermek (özerkir). Eğer (özerçekleri) anlarsanız bunu sadakaya (veya zekâta) saymak sizin için daha hayırlıdır.” (Bakara2/ 280)

Başkalarının iffet ve namusuna saygı duyulması:

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ بَعْضُهُمْ مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ إِنْ اللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ بَعْضُهُنَّ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ

“(Rasûlüm!) Mümin erkeklere gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah onların yapmakta olduklarından haberdardır.” “Mümin kadınlara da söyle. Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler.” (Nur24/30-31)

وَلَيْسَ لَكَ مِنَ اللَّهِ لَئِيمٌ إِنْ كُنْتُمْ رَاكِعِينَ رَاكِعًا حَتَّىٰ يَضَعُوا جُنُوبَهُمْ عَلَىٰ أَسْفَلِ أَعْيُنِهِمْ فَحِطُّوا بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

“Evlenme imkânını bulamayanlar ise; Allah, lütfu ile kendilerini varlıklı kılincaya kadar iffetlerini korusunlar.” (Nur24/33)

Ayrıca, doğrudan kul hakkı ile ilintili olması hasebiyle sözünde durulması ve ahde vefa gösterilmesi:

بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ

“Hayır! (Gerçek onların dediği değil.) Her kim sözünü yerine getirir ve kötülükten sakınırsa, bilsin ki Allah sakınanları sever.” (Âl-i İmran3/76)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ

“Ey iman edenler! Akitleri(n gereğini) yerine getiriniz.” (Maide5/ 1)

Kimsenin rencide edilmemesi ve yapılan hayrın başa kakılmaması:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتْبَعُونَ مَا آنَفَقُوا مِنَّا وَلَا أَدَىٰ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَتَّبِعُهَا أَذَىٰ وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَبْطُلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَىٰ كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانَ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدَرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

“Mallarını Allah yolunda harcayıp da arkasından başa kakmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimseler var ya, onların Allah katında has mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur, üzüntü de çekmeyeceklerdir.”

“Güzel söz ve bağışlama, arkasından incitme gelen sadakadan daha iyidir. Allah zengindir, acelesi de yoktur.”

“Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Boylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kafirleri doğru yola iletmez.” (Bakara2/ 262-263-264)

إِنْ تَبَدَّلُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُوتُّوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

“Eğer sadakaları (zekât ve benzeri hayırları) açıktan verirsiniz ne âlâ! Eğer onu fakirlere gizlice verirsiniz, işte bu sizin için daha hayırlıdır. Allah da bu sebeple sizin günahlarınızı örter. Allah, yapmakta olduklarınızı bilir.” (Bakara2/ 271)

Nazik ve güzel söz söylenmesi:

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُّعْرِضُونَ

“Vaktiyle biz, İsrail oğulları'ndan: Yalnızca Allah'a kulluk edeceksiniz, ana-babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz diye söz almış ve “İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin” diye de emretmiştik. Sonunda azınız müstesna, yüz çevirerek dönüp gittiniz.” (Bakara 2/ 83)
Özellikle ölçü ve tartıya dikkat edilmesi:

وَلَا تَقْرُبُوا مَالَ الْيَتَامَىٰ إِلَّا بِالْبَيِّنَاتِ هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا تَكْلَفُ نَفْسًا الْاَوْسَعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَذَكَّرُونَ

“Rüşt çağına erişinceye kadar, yetimin malına, sadece en iyi tutumla yaklaşın; ölçü ve tartıya adaletle yapın. Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz. Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız dahi olsa adaletli olun, Allah'a verdiğiniz sözü tutun. İşte Allah size, iyice düşünesiniz diye bunları emretti.” (En'am6/152)

وَلَيْسَ الرُّبَّانَ تَأْتُوا البُّيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الرِّمَانَ اتَّقَى وَأَتُوا البُّيُوتَ
مِنْ أَبْوَابِهَا وَأَتُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَقْلِحُونَ:

وَأَوْفُوا الكَيْلَ إِذَا كَلْتُمْ وَرِنُوا بالقِسْطَاسِ
المُسْتَقِيمِ ذَٰلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا:

“Ölçtüğünüz zaman
tastamam ölçün ve doğru
terazi ile tartın. Bu, hem daha
iyidir hem de neticesi
bakımından daha güzeldir.”
(İsra17/35)

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ

“Eksik ölçüp noksan yapan hilekârlara”
yazıklar olsun!” (MUTAFFİFİN SURESİ

— 1. AYET)

Ve verilen bir haberin tetkik edilmesinin
:emredilmesi

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا
بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ:

“Ey iman edenler! Eğer bir fâsık size bir”
haber getirirse onun doğruluğunu
araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa
kötülük edersiniz de sonra yaptığımıza
pişman olursunuz.” (Hucurat49/6)

:Taciz etmek, eziyet

“İyi davranış, asla evlere arkalarından gelip
girmeniz değildir. Lâkin iyi davranış, korunan (ve
ölçülü giden) kimsenin davranışdır. Evlere
kapılarından girin, Allah’tan korkun, umulur ki
kurtuluşa erersiniz.” (Bakara2/ 189)

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا
مُّبِينًا:

“Mümin erkeklere ve mümin kadınlara,
yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler,
şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah
yüklenmişlerdir.” (Ahzab33/58)

Ve iftira etmek:

وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا

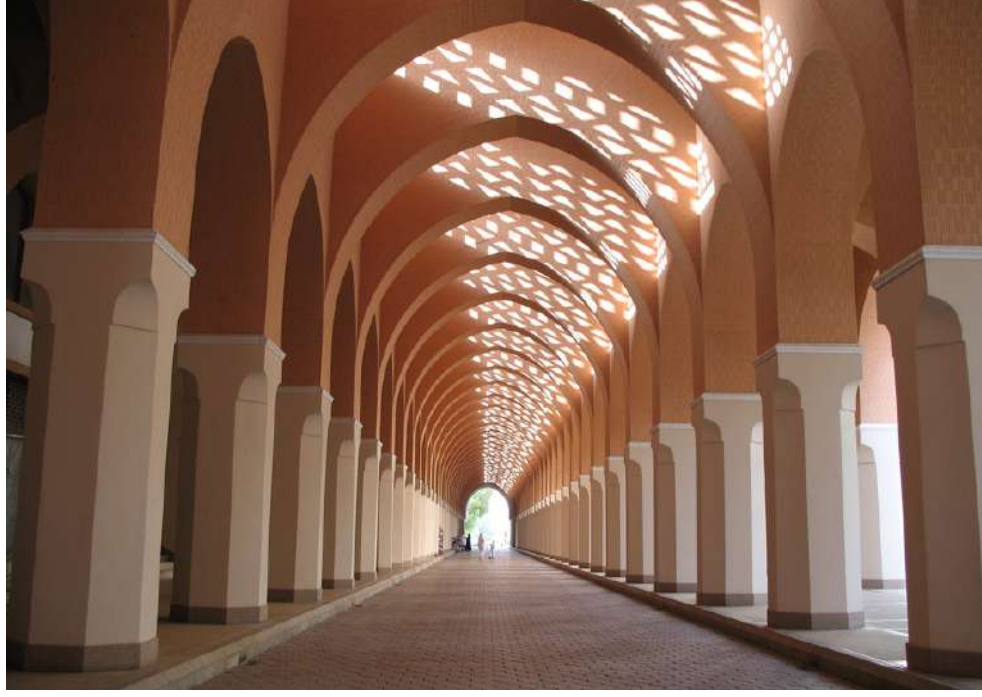
“Kim kasıtlı veya kasıtsız bir günah kazanır da
sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa,
muhakkak ki, büyük bir iftira ve apaçık bir günah
yüklenmiş olur.” (Nisa4/112)

Alay etmek, kötölemek, kötü zan beslemek,
kötü lâkap takmanın yanında tecessüs (başka-
larının ayıp ve kusurlarını araştırma gıybet, kibir,
gurur):

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّن قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا
مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّن نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا
أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَرُوا بِالْألقَابِ بُسُّ الإِسْمِ الفُسُوقُ بَعْدَ الإِيمَانِ
وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا
كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبِ
بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَيُّحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ
وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ

“Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu
alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha
iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar.
Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi
kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla
çağırmayın. İmandan sonra fâsıklık ne kötü bir
isimdir! Kim de tevbe etmezse işte onlar
zalimlerdir.”

“Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçın. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah’tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir.” (Hucurat49/11-12)

Kişinin iffet ve namusunu hedef almak:

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعُنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Namuslu, kötülüklerden habersiz mümin kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir. Onlar için çok büyük bir azap vardır. (Nur24/23) **Zina isnadında bulunmak:**

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ:

Namuslu kadınlara zina“ esnasında bulunup, sonra (bunu ispat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar.” (Nur24/4)

Kişinin iffet ve namusunu hedef almak:

إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعُنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

“Namuslu, kötülüklerden habersiz mümin kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lânetlenmişlerdir. Onlar için çok büyük bir azap vardır.” (Nur24/23)

Zina isnadında bulunmak:

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ:

“Namuslu kadınlara zina esnasında bulunup, sonra (bunu ispat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkârdırlar.” (Nur24/4) Gibi kötü ahlâk ve davranışlar da haram kapsamına alınmıştır. Böylece

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا

“Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen (ağırlık ve azametle) ne yeri yarabilir ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin.” (İsra17/37)

Unutulmamalıdır ki oyunun sonunda hep iyiler kazanacaktır.

وَلَا تَصْعَرَ خَلْقَكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ:

Küçümseyerek insanlardan yüz“ çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez.” (Lokman31/18)

Hız Peygamber (SAV)'in: "(İyi) müslüman, dilinden ve elinden müslümanların emin olduğu kişidir. (Asıl) muhâcir de Allah'ın yasakladıklarını terkedendir."

(Buhârî, İmân 4, 5, Tirmizî, Kıyâmet 52, İmân 12; Nesâî, İmân 8, 9, 11)

Buyurduğu gibi huzur ve güven ortamı, hak ve hukukun korunduğu, sevgi ve saygının revaçta olduğu bir anlayış hâkim kılınmıştır. Bu anlayışta, hadis-i şerifte vurgulandığı gibi, kişi kendisi için arzu ettiğini başkası için arzu etmedikçe tam olarak iman etmiş sayılmaz inancı damgasını vurmuştur.

Yaratılmışların en şerefli olan insanın özetle, hayat ve yaşama hakkı, sığınma, barınma, güvenlik ve seyahat hakkı, ekonomik, siyasî ve sosyal hakları vardır, onuru, kimliği ve kişiliği vardır. Bu haklar, insanın insanca yaşayabilmesinin bir gereğidir. Dokunulmaz olan bu haklara tecavüz ve saygısızlık, dinen yasaklanmış ve hak sahibinin rızası ve gönlü alınmadığı sürece affedilmez suçlar olarak mütalâa edilmiştir.

Sevgili Peygamberimiz;

- عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: [قَالَ رَسُولُ اللَّهِ مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ مِنْ عَرَضِهِ أَوْ شَيْءٍ مِنْهُ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهُ الْيَوْمَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَكُونَ دِينَارٌ وَدِرْهَمٌ، إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أَخَذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلَمَتِهِ، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أَخَذَ مِنْ سَيِّئَاتِهِ صَاحِبَهُ فَحَمَلَ عَلَيْهِ]

“Ebû Hüreyre (r.a) den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Kimin üzerinde din kardeşinin ırzı, namusu veya malıyla ilgili bir zulüm varsa altın ve gümüşün bulunmayacağı kıyamet günü gelmeden önce o kimseyle helalleşsin. Yoksa kendisinin sâlih amelleri varsa, yaptığı zulüm mikdarınca sevaplarından alınır, (hak sahibine verilir.) Şâyet iyilikleri yoksa, kendisine zulüm yaptığı kardeşinin günahlarından alınarak onun üzerine yükletilir.” ( ] Buhârî, Mezâlim 10, Rikak 48, Tirmizî, Kıyâmet 2, (2421). Buyurmaktadır.

Hız Peygamber (s.a.s), başka bir hadisinde Allah'ın huzuruna kul hakkı ile gelen kimseyi müflis olarak tanımlayarak şöyle buyurur:

وعن أبي هريرة رضي الله عنه ، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : «أَتَدْرُونَ مِنَ الْمُفْلِسِ ؟» قَالُوا : الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ . فَقَالَ : « إِنْ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ ، وَيَأْتِي وَقَدْ شَتَمَ هَذَا ، وَقَذَفَ هَذَا وَأَكَلَ مَالَ هَذَا ، وَسَفَكَ دَمَ هَذَا ، وَضْرَبَ هَذَا ، فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ ، وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ ، فَإِنْ فَنَيْتَ حَسَنَاتِهِ قَبْلَ أَنْ يَقْضِيَ مَا عَلَيْهِ ، أَخَذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطَرَحَتْ عَلَيْهِ ، ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ » رواه مسلم

“Ebû Hüreyre (r.a.)den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.v.)

“Müflis kimdir, biliyor musunuz?” diye sordu. Ashâb: ‘Bizim aramızda müflis, parası va malı olmayan kimsedir’ dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: “Şüphesiz ki ümmetimin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevabıyla gelip, fakat şuna sövüp, buna zina isnâd ve iftirası yapıp, şunun malını yiyip, bunun kanını döküp, şunu dövüp, bu sebeple iyiliklerinin sevabı şuna buna verilen ve üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları bitirse, hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilip sonra da cehenneme atılan kimsedir” buyurdular.

(Müslim, Birr,59, 60; Tirmizi, Kıyame, 2.)

Ferdin huzur ve mutluluğu ile doğrudan bağlantılı olan bu hakları hiçe sayarak kiskançlık, menfaat ve benzeri sebeplerle bireyin kimliğini, kişiliğini, şahsiyetini hedef alan söz ve fiiller dinî ölçülere göre yasaklar kapsamı içinde bulunmaktadır

Ve aynı zamanda hadis-i şerifte müflis (iflâs eden) olarak nitelenen kişiyi ahirette güç duruma sokacak günahlar arasında yer almaktadır. İnsanın insanca yaşaması, geleceğe umutla bakması ve sürekli huzur ortamında olması, ancak kişilerin karşılıklı hak ve hukuka saygı göstermeleri ve bu haklara sahip çıkmalarıyla mümkündür.

Üzerinde kul hakkı bulunan bir insan, muhatabını bulup helâllik dilemek mecburiyetindedir. Bu hâk, gıybet, iftira, yalan isnadı... vs. gibi manevî boyutlu haklar ise, ancak hak sahibiyle açık-seçik konuşularak helâl ettirilebilir. Eğer hakkın borç-alacak gibi maddî boyutu varsa, bunları hemen ödeme cihetine gidilmelidir.

Müslüman, herkesin hak ve hukukuna saygılı olur. Kul hakkıyla Allah'ın huzuruna çıkmaktan sakınır. Kul ve kamu hakkını, hak sahibi bağışlamadıkça Allah'ın bağışlamayacağını bilir. Dünyadaki bir çok kötülük, kavga ve cinayetlerin, insanlar arasındaki huzursuzlukların, kul haklarına saygı göstermemekten meydana geldiğini asla unutmaz. O halde; Müslüman, kul haklarına son derece titizlik göstermelidir.

Bilerek veya bilmeyerek başkalarının hakkını alan kimse, o hakkı ödemek ve helalleşmek suretiyle kendisini kurtarmaya çalışmalıdır.

Haksızlık edip de, hak sahibine hakkını vermeyenler; Ahirette pişmanlık duyacaklar ve çetin bir azaba uğrayacaklardır.

Kul hakkı, insanın can, mal ve namus gibi dokunulmazlıklarına yönelik tecavüz ve haksızlıkların ortaya çıkardığı haktır. İnsana yönelik tecavüz ve haksızlıklar haram ya da mekruh eylemler içinde yer alır. Bu nedenle günah, dolayısıyla ceza konusudur. Kul hakkından doğan günahların ve cezalar Allah tarafından bağışlanmaz. Kul hakkı, ancak hak sahibi kulun bağışlaması ile ortadan kalkabilir.

Herkesin kendine özgü kişiliği, onuru, şeref ve haysiyeti, iffet ve namusu vardır, özel hayatının gizliliği vardır. Bireye ait bu haklar kutsaldır, dolayısıyla dokunulmazdır. Aynı zamanda saygı duyulması gereken değerler manzumesidir. Kul haklarının önemli bir demetini oluşturan söz konusu haklara saygısızlık, her şeyden önce insana saygısızlıktır; dinî kurallara ve ilâhî mesajlara kulak tıkamaktır.

Ç
Ü
N
S
O
N
S

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

KUL HAKKI

Kübra BAŞ
Ordu İl Vaizi

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
~1.2~

أَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةَ
وَالسَّلَامَ عَلَى رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى
آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَاتَّبَاعِهِ وَمَنْ تَبِعَهُمْ
بِإِحْسَانٍ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ
رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي
أَمْرِي وَأَحْلِلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي
يَفْقَهُوا قَوْلِي

رَبِّ زِدْنَا عِلْمًا وَالْحَقِّقْنَا بِالصَّالِحِينَ
اللَّهُمَّ عَلِّمْنَا بِمَا يَنْفَعُنَا وَارْفَعْنَا بِمَا
عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا
إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
سُبْحَانَكَ لَا فَهْمَ لَنَا إِلَّا مَا فَهَمْتَنَا
إِنَّكَ أَنْتَ الْجَوَادُ الْكَرِيمُ
إِنَّ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ ،
أَحْسَنَ الْهُدَى هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

صلوا على رسولنا محمد
صلوا على طيب قلوبنا محمد
صلوا على شفيع ذنوبنا محمد
اللهم صل على سيدنا محمد
وعلي ال سيدنا محمد

Bizleri yaratan, yaşatan, müminlerden kılana, mağmur etmemiz için bir ömür bahşedene hamd; îmarın mahiyeti beyan eden, dini bize eksizsiz taşıyan, yaşayan, emin elçi Hz. Rasül'e salat; havf ve racâ arası muhasebeyle ömürlerini tartan, ümmeti olmak için uğraş veren tüm kardeşlerime selam olsun.

Allah'ın selamı, rahmeti, mağfireti bütün inananların üzerine olsun. Gününüz mübarek, gönlünüz huzur dolsun. Rabbim yuvalarınıza muhabbet, yurduzuza sekinet koysun.

Sohbetimizi birbirini Allah için seven Allah için buğz eden kardeşin kardeşe nasihati kabilinden her birimiz için ahiret azığı saysın.

Kıymetli Kardeşlerim;
Yaratılmış olmak hak sahibi olmak için bir sebeptir. Bu demektir ki yaratılan her şey öncelikle bu hayatta yaşama hakkına sahiptir. Bu durumda yaratılanların içinde irade düşünme yetisine ve yönetme yetkisine sahip insan bu hayatın merkezinde yer alır.

71. Hani Rabbin meleklerle söyledi: “Muhakkak ben çamurdan bir insan yaratacağım.” **72. “Onu şekillendirip çin eruhundan üflediğim zaman onun için saygı ile eğilin.”** **73. Derken bütün melekler topluca saygı ile eğildiler. (Sad 71,72,73)**

Kıymetli Kardeşlerim ;
İnsan hem kendi hemcinsleri arasında hem de diğer yaratılan varlıklar arasında düzeni sağlamak ve birbirleri arasında da gerçek (Hak) olması gereken neyse onun sağlanabilmesi için çalışmak durumundadır. İnsanların birbirleri arasında adalet sağlamakları tanısını ya da tanımasını, bir menfaati olsun ya da olmasın birbirlerine ait olanı vermeleri gerekmektedir.

وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ
وَلَا تَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ
بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ
إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّه كَانَ حُوبًا
كَبِيرًا

**Yetimlere mallarını
verin. Temizi pis
olanla (helâli
haramla)
değişmeyin. Onların
mallarını kendi
mallarınıza katıp
yemeyin. Çünkü bu,
büyük bir günahdır.
(Nisa 2)**

10. إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ
ظُلْمًا إِنَّمَّا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا
وَسَيَصْلُونَ سَعِيرًا

Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, ancak ve ancak karınlarını doldurmasıya ateş yemiş olurlar ve zaten onlar çılgın bir ateşe (cehenneme) gireceklerdir. (Nisa 10)

Hak, insanların birbirlerinin canlarına, mallarına, ırzlarına tasallut etmemek sınırı aşmamaktır.

Değerli müminler!

Hz. Âdem ve Havva kısa bir süre orada konuk edilmişlerdi. İnsanların birbirlerine iftira atmaları birbirleri hakkında zanda bulunmaları

Hz. Âdem ve Havva kısa bir süre orada konuk edilmişlerdi. İnsanların birbirlerine iftira atmaları birbirleri hakkında zanda bulunmaları

Hz. Âdem ve Havva cennette ebedi kalamayacaklarının bilincindeydiler. Ebedi cennet ancak bir hak sonucu bahşedilecekti. Allah Teâlâ, salih kullarına vadettiği, hayatlarının sonunda girebilecekleri cenneti bir emeğin karşılığına bağlamıştı.

Hz. Âdem ve Havva'yı "as_kun" "ant" "bir müddet konuk olarak kalın" diyerek, sürenin sınırlı olduğu konusunda uyarılmıştı. Ancak Rahman'dan nefes almış Hz. Âdem'in genlerinde ise ebediyet arzusu saklı idi. Ve Âdem unuttu. Cennette kalmak isteyen insan, kulluk sınavından kalmıştı sonunda. Aldanır insan ve aldaniş cennette başladı.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ
الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا
تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضًا
أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ
مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ
تَوَّابٌ رَّحِيمٌ

Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanırmı? Bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir. (Hucurat 12)

Birbirlerinin gıyabında olumsuz şeyler konuşmaları;

1. وَيَلِّ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٌ 1) vay haline gıybetçinin, yüze karşı eğlenenin (Hümeze 1)

Birbirlerinden gerçeği gizlemeleri, birbirlerinin kusur ve ayıplarını araştırıp ifşa etmeleri, iyi niyet beslememeleri bu haklardandır.

Kıymetli Kardeşlerim;

İnsanlar kul olma ve yaratılmış olma bakımından Allah'ın katında eşittir. Bundan dolayı her birey aynı haklara sahiptir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ 13.

Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır. (Hucurat13)

Kul hakkı toplumun her kesimden insanların birbirleri ile ilişkilerini kapsamaktadır.

وَفَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۚ إِنَّمَا

يُبَلِّغَنَّ عَنْكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا

أُفٍّ وَلَا تَنْهَرُهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا {23}

Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara “öf!” bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle. (İsra 23)

Her insanın üzerinde birçok hak ve sorumluluk bulunmaktadır. Bunlar, Allah cc. Üzerimizdeki hakları; İnsanların ve diğer canlıların üzerimizdeki hakları; Hem Allah hakkı hem kul hakkı.

İnsan sosyal bir varlıktır. Toplum içerisinde insanlarla yaşamak ve çeşitli ilişkilerde bulunmak zorundadır. Bu ilişkilerde de bir takım haklar ortaya çıkmaktadır.

Allah cc. Kuranı kerimde çok önemli bir ilke ile insanların mallarını güvence altına alarak kul hakkına dikkat çekmektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا ﴿٢٩﴾

Ey iman edenler! Karşılıklı rızâyâ dayanan ticaret dışında mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah size karşı çok merhametlidir. (Nisa 4/29)

Kul haklarını genel olarak dört gruba ayırmamız mümkündür:

a- Maddi zarar vermek (parasal): Hırsızlık, gasp, yalan söyleyerek mal satmak, sahte para vermek, başkasının malına zarar vermek, rüşvet almak gibi.

b-Kişinin canına ve vücuduna zarar vermek: Adam öldürmek, bir uzvunu kesmek, sakat bırakmak, bir kimseyi darp etmek gibi şeylerdir.

c-Kişinin Haysiyet ve şerefine zarar vermek: Dedikodu-gıybet, iftira, alay etmek, sövmek, namus ve iffetine dil uzatmak gibi haysiyetle, şerefle ilgili şeylerdir.

d-Kamu ve devlet malına zarar vermek: kaçak elektrik ve su kullanımı, park bahçelere zarar vermek, devlet malını israf etmek, vergi kaçırmak, devlet malını zimmete geçirmek, hile ve sahte evraklar düzenlemek vb.

Allah Resulü (SAV.) Kul hakkı konusunda bizleri uyuyor. Bizlere bu konuda şöyle buyuruyor:

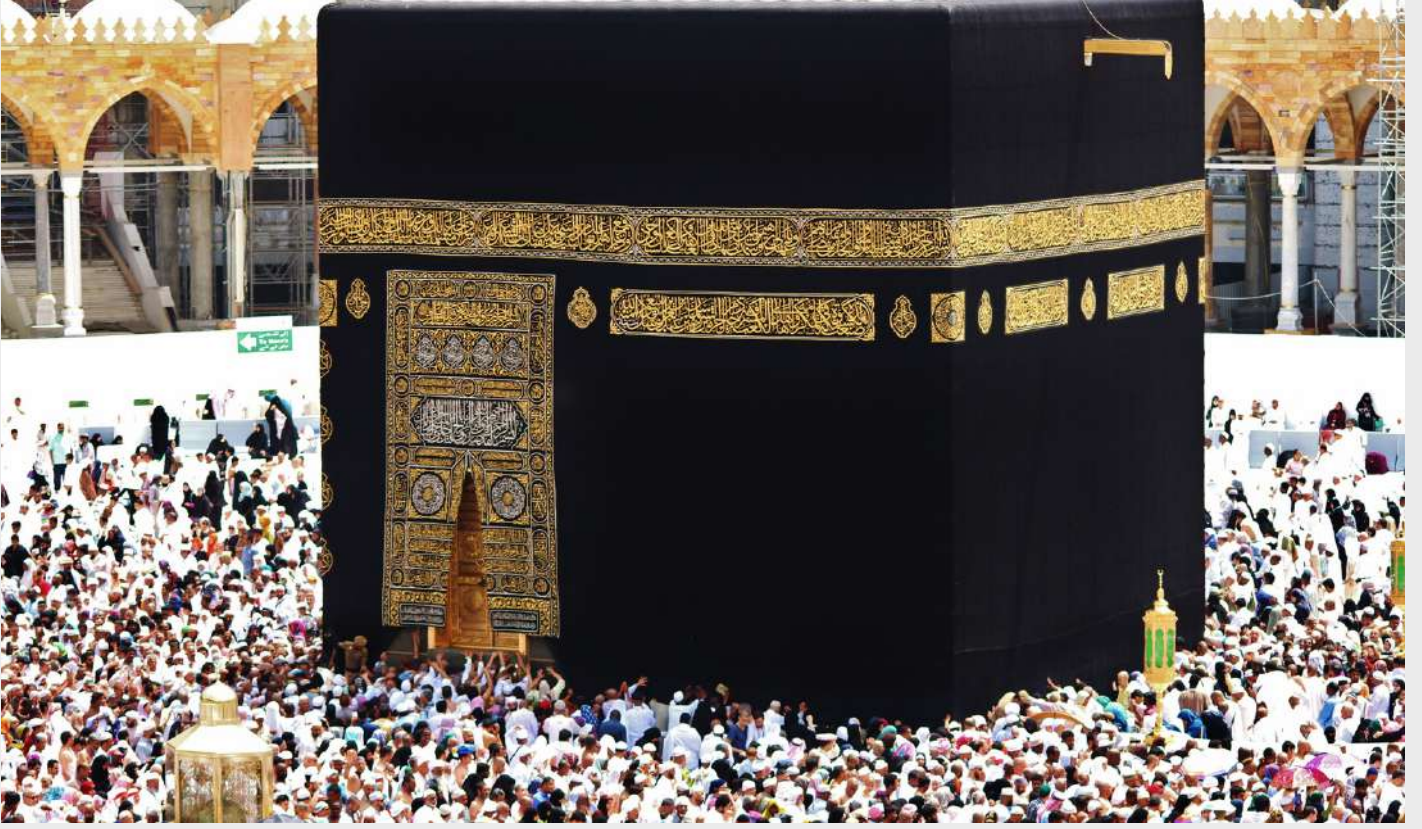
1-Helalleşmeyi Emrediyor

Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz şöyle buyurur:

“Kimin üzerinde din kardeşinin ırzı, namusu veya malıyla ilgili bir zulüm varsa altın ve gümüşün bulunmayacağı kıyamet günü gelmeden evvel o kimseyle helalleşsin! (Buhârî, Mezâlim, 10; Rikâk, 48)

1-Kul Hakkı Yiyen Ahirette İflas Eder

Allah'ın huzuruna kul hakkı ile çıkmanın, çok ağır bir vebali vardır. Çünkü böyle bir günahın Allah tarafından bağışlanması, hak sahibinin affetmesi şartına bağlanmıştır. Hak sahibi, hakkını almadıkça veya bu hakkından vazgeçmedikçe, Allah kul hakkı yiyenin bu günahını affetmemektedir.

Allah Resûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- bir gün ashâbına:

“-Müflis kimdir, biliyor musunuz?” diye sormuştu. Onlar:

“-Bize göre müflis, parası ve malı olmayan kimsedir” şeklinde cevap verdiler. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu:

“-Şüphesiz ki ümmetimin müflisi şu kimsedir: Kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevabıyla gelir.

Fakat şuna sövdüğü, buna zina isnâd ve iftirasında bulunduğu, şunun malını yediği, bunun kanını döktüğü ve şunu dövdüğü için iyiliklerinin sevabı şuna buna verilir. Üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biterse, hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilir ve neticede Cehenneme atılır.” (Müslim, Birr 59; Tirmizî, Kıyâmet 2; Ahmed, II, 303, 324, 372)

Ahirette ince bir hesap vardır.

تَوَدُّنَّ الْحُقُوقَ إِلَىٰ أَهْلِهَا حَتَّىٰ يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْبَاءِ مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ

“Kıyamet gününde mutlaka haklar sahiplerine verilecektir. Hatta boynuzlu koyundan boynuzsuz koyunun öcü bile alınacaktır. (Müslim, Birr, 15)

1-Peygamber Efendimiz Üzerinde Borç Olan Kişini Cenazesini Kılmadı

Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz, ümmetini kul hakkıyla ölmekten kurtarmak için, çok ciddî tedbirler alırdı. Bunlardan birini Ebû Hüreyre -radıyallahu anh- şöyle anlatır: “Resûlullah Efendimiz’e, üzerinde borç bulunan bir cenâze getirildiği zaman: «-Borcunu ödeyecek bir mal bıraktı mı?» diye sorardı. Eğer borcunu ödemek için yeterli mal bıraktığı söylenir (veya Müslümanlardan biri borcu tamamen ödeyeceğine dâir kuvvetlice söz verirse (Tirmizî, Cenâiz, 69/1069; Nesâî, Cenâiz, 67.)) namazını kılardı. Aksi takdirde müslümanlara: «-Arkadaşınızın namazını siz kılın!” buyururdu.

Ancak zamanla Allah Teâlâ, maddî imkânlarını genişletince, borcunu ödeyecek malı olmayan mü’minlerin namazını da kıldı (Buhârî, Nefekât, 15; Müslim, Ferâiz, 14.) Bundan sonra artık şöyle buyuruyordu:

“Ben her mü’mine, mutlaka, dünya ve Ahirette insanların en yakınıyım. Dilerseniz şu âyeti okuyun: O Peygamber, mü’minlere öz nefislerinden daha evlâdır/yakındır(Ahzâb,6.) Hangi

mü’min vefat eder de geride bir mal bırakırsa vârisleri onu alsınlar. Borç veya bakıma muhtaç birini bırakmışsa o da bana gelsin, ben Onun mevlâsıyım (himâye ve yardım edicisiyim.). (Buhârî,Tefsir,33/1,Kefâlet5,Ferâiz4,15, 25;Müslim,Ferâiz14)

1-Borcu Olan Cennete Giremez

Muhammed bin Cahş -radıyallahu anh- anlatıyor: Resûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz’in yanında oturuyorduk. Başını semâya kaldırdı, sonra elini alına koyup: “-Sübhânallah! Ne kadar ağır bir hüküm indirildi!” buyurdu. Biz çok korktuk ve sükût ettik. Ertesi gün: “-Ey Allah’ın Resûlü! O indirilen ağır hüküm ne idi?” diye sordum. Allah Resûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

“-Nefsim kudret elinde olan Allah’a yemin ederim ki, bir kişi Allah yolunda öldürülse, sonra diriltilip tekrar öldürülse, sonra diriltilip tekrar öldürülse, üzerinde bir borç varsa, borcu ödeninceye kadar Cennete giremez.” (Nesâî, Büyû, 98/4681) “Şehîdin, kul hakkı dışındaki bütün günahlarını Allah Teâlâ mağfiret eder.” (Müslim, İmâre, 119)

2-Haksız Yere Başkasının Hakkını Yiyenin Durumu Hz. Ömer şöyle anlatır:

Hayber Gazvesi günü idi. O sırada Allah Resûlü’nün ashâbından bir grup geldi ve:

“-Falanca şehit, falanca da şehit” dediler. Sonra bir adamın yanından geçerken:

“-Falanca kimse de şehit olmuş” dediler. Bu sefer Resûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

“-Hayır, ben onu, ganîmet mallarından haksız yere aldığı bir hırka içinde Cehennemde gördüm” buyurdu. Sonra da:

“-Ey İbn-i Hattâb, git ve insanlara «Cennete ancak mü'minler girebilecektir» diye nidâ et!” buyurdu.

Ben de çıktım ve:

“Cennete ancak mü'minler girebilecektir” diye nidâ ettim. (Müslim, İmân, 182)

1-Peygamberimizin Kul Hakkı Örneği

Üseyd bin Hudayr - radiyallahu anh- çok şakacı bir zât idi. Bir topluluk içinde konuşuyor ve onları güldürüyordu. Şakanın dozu kaçıp biraz aşırıya gidince, Resûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- bir çubukla sadrına hafifçe dokunarak onu îkâz etti. Bunun üzerine Üseyd - radiyallahu anh-:

“-Ey Allah'ın Rasulü, kisas istiyorum!” dedi. Allah Resûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- de:

“-Haydi, öyleyse kisas yap!” buyurdu. Bu sefer Hz. Üseyd:

“-Fakat senin üzerinde gömlek var, benim üzerimde gömlek yoktu” dedi. Resûlullah gömleğini kaldırdı. Bunun üzerine Üseyd hemen Allah Rasûlü'ne sarılıp sadrından öpmeye başladı ve: “-Yâ Rasûlallah, ben bunu istemiştim!” dedi. (Ebû Dâvûd, Edeb, 148-149/5224)

2-Peygamberimizden Kisas İsteyen Sahabi

Bedir'de çarpışma başlamadan evvel Resûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- elindeki ok ile mücahidleri; “Beri gel, geri git!” gibi tâlimatlarla hizâyâ getirdi ve saydırdı. Bu esnâda saftan ileri çıkmış bulunan Sevâd bin Gaziyye'nin karnına dokunup:

“-Ey Sevâd! Hizâyâ gel!” buyurdu. Sevâd - radiyallahu anh-: “-Yâ Resûlallah, canımı acıttın! Allah seni hak ile gönderdi. Kisas isterim!” dedi. Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz gömleğini açtı ve: “-Haydi, kisas yap” buyurdu. Ensâr, endişelenerek:

“-Ey Sevâd! O Allah'ın Rasûlü'dür!” diye onu kendine getirmeye çalıştılar. Sevâd - radiyallahu anh-:

“-Adâlette hiçbir beşerin diğerine karşı üstünlüğü yoktur!” dedi. Allah Resûlü -sallâllâhu aleyhi ve sellem- tekrar:

“-Haydi, kisas yap!” buyurdu.

Sevâd, Peygamber

Efendimiz'in mübarek

bedenini öptü. Resûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-:

“-Ey Sevâd! Niçin böyle yaptın?” diye sordu. Sevâd -

radiyallahu anh-:

“-Görüyorsunuz ki savaşa hazırlanmış bulunuyoruz.

İstedim ki, benim en son ânım, sana dokunduğum ân olsun!”

dedi. Bunun üzerine

Resûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- ona hayır duada

bulundu.(İbn-i Hişâm, II,266-:

267;Vâkıdî,I,57;İbn-i Sa'd,III, 516)

3-Peygamberimiz Nasıl Helallik İstedi?

Resûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem- vefâtlarından önce mü'minlere son defa hitâb ederek:

“Nihayet ben de bir insanım! Aranızdan bazı kimselerin hakları bana geçmiş olabilir. Kimin malından bilmeyerek bir şey almışsam, işte malım gelsin alsın!

İyi biliniz ki, benim katımda en sevimli olanınız, varsa hakkını benden alan veya hakkını bana helâl eden kişidir. Zira Rabbime, helâlleşmiş olarak ve gönül rahatlığıyla kavuşmam ancak bu sâyede mümkün olacaktır. Hiç kimse «Rasûlullah'ın kin ve düşmanlık beslemesinden korkarım!» diyemez. İyi biliniz ki, kin ve düşmanlık beslemek asla benim ahlâkım değildir. Ben aranızda durup bu sözümü tekrarlamaktan kendimi müstağni görmüyorum” buyurdu. Öğle namazını kıldıktan sonra dönüp minbere oturdu ve bu sözlerini tekrar

etti.(İbn-i Sa'd, II, 255; Taberi, Tarih, III, 190) Sonra şöyle buyurdu:

“Allah'ım Ben hangi mü'mine ağır bir söz söylemişsem, o sözümü kıyâmet gününde kendisi için, sana yakınlık vesilesi kıl!(Buhârî,Deavât, 34)

4-Kul Hakkı İnsanı Ahirette Rezil Eder

Sevgili Peygamberimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- vefatlarından önce mü'minlere son defa hitâb ediyor ve onlara son hatırlatmalarda bulunuyordu. Bir ara sözü kul hakkına getirerek

“Ey insanlar! Kimin üzerine geçmiş bir hak varsa onu hemen ödesin, dünyada rezil rüsvâ olurum diye düşünmesin! İyi biliniz ki; dünya rüsvâlîği âhirettekinin yanında pek hafiftir.”buyurdu. (İbn-i Esîr, el-Kâmil, II, 319; İbn-i Sa'd,II, 255)

Bunun üzerine, bir adam ayağa kalktı ve:

“-Yâ Rasûlâllah! Ben Allah yolunda savaş ganimetine hıyânet etmiş, üzerime üç dirhem geçirmiştim!” dedi. Efendimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem- ona:“-Sen bu hıyâneti ne için yaptın?” diye sordu. Adam:“-Ona ihtiyacım vardı.” dedi. Peygamber -sallâllâhu aleyhi ve sellem- Efendimiz: “-Ey Fadl bin Abbas! Bu kişiden Beytûlmâl (hazine) hesabına üç dirhem al!” buyurdu. (Taberî, Târih, III, 190)

1-Kul Hakkının Vebali

Fahr-i Kâinât Efendimiz bir hadîs-i şerîflerinde de şöyle buyurmuşlardır:

“Kimin üzerinde din kardeşinin ırzı, nâmusu veya malıyla ilgili bir zulüm varsa, altın ve gümüşün bulunmayacağı kıyâmet günü gelmeden evvel o kimseyle helâlleşsin. Yoksa kendisinin sâlih amelleri varsa, yaptığı zulüm miktarınca sevaplarından alınır, (hak sahibine verilir.) Şayet iyilikleri yoksa, zulüm yaptığı kardeşinin günahlarından alınarak onun üzerine yükletilir.” (Buhârî, Mezâlim 10, Rikâk 48)

1-Kul Hakkı Azda Olsa Kişiyi Cehenneme Götürür

Bir gün Resûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-“Yalan yemin ile bir Müslümanın hakkını alan kimseye Allah -celle celâlühû- Cenneti harâm eder ve Cehennemi farz kılar.” buyurmuştu. “-Az bir şey olsa da mı yâ Resûlallâh?” diye sordular. Resûlullah -sallâllâhu aleyhi ve sellem-: “-Erak ağacından bir çubuk da olsa!” buyurdu ve bu sözünü üç defâ tekrarladı.(Müslim,Îmân, 218; Muvatta, Akdiye, 11)

2-Ölçü ve Tartıya Dikkat

Hassas davranıp dikkat edilmediğinde, ticâret ve alışverişte de çok defâ kul hakkı yenmektedir. Cenâb-ı Hak şöyle ikaz buyurur:

“Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terâzi ile tartın. Bu, hem daha iyidir hem de neticesi bakımından daha güzeldir.” (el-İsrâ, 35)

“Yazıklar olsun ölçü ve tartıya hîle karıştıranlara! Onlar insanlardan bir şey ölçerek aldıklarında tastamam alırlar. Satarken ise eksik ölçüp tartarlar. Onlar, büyük bir günde (hesap vermek için) diriltileceklerini hiç akıllarına getirmiyorlar mı? Öyle bir gün ki, insanlar o günde Âlemlerin Rabbi'nin huzûrunda dîvan duracaklardır.” (el-Mutaffifin, 1-6)

3-Devlet Ve Vakıf Mallarına Zarar Vermek Ve Yemek Daha Büyük Kul Hakkıdır

Kul hakkı yemenin daha tehlikeli bir çeşidi de, toplumun ortak hakkı olan devlet ve vakıf mallarını haksız yere gasp etmek ve uygunsuz bir şekilde kullanmaktır. Bu haksızlık daha tehlikelidir. Çünkü sonunda pişman olursa bile helâlleşecek bir muhatap bulmak mümkün değildir. Zira o malda herkesin hakkı vardır.

Değerli Mü'minler;

Kul hakkının alanı çok geniştir. Genel olarak söyleyecek olursak:

Gasp, hırsızlık, izinsiz alma, başkasının malına zarar vermek, hileli satış, ölçü ve tartıda haksızlık, aldatma, iftira, dedikodu-gıybet, alay etmek, başkasına sövmek, hakaret etmek, kötü söz söylemek, darp, yaralama, insan öldürmek, her nevi zulüm ve haksızlık, banka hastane ve otobüs sırası beklerken sonradan gelip en öne geçmek, araya kaynak yapmak, toplumun huzurunu bozucu davranışlarda bulunmak, aşırı ses ve gürültü yapmak, internet üzerinden izinsiz paylaşımlarda bulunmak, başkasının wifi ağına izinsiz bağlanmak, trafik kurallarını ihlal ederek şahıslara, topluma ve devlete zarar vermek, kamu ve devlet malına zarar vermek, bunları zimmete geçirmek, kaçak elektrik ve su kullanmak, vb.

Müslüman Elinden ve Dilinden Zarar Görülmeyen Kimsedir

Kul hakkından emin bir şekilde yaşayabilmek için Müslüman gibi yaşamamız gerekir. Hz. Peygamber bizlere Müslümanın tanımını yapıyor. Bu tanımı hiçbir zaman aklımızdan çıkarmamız gerekir.

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ فَأَعْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ

Maide 5.14- “Biz Hristiyanız” diyenlerden de sağlam söz almıştık. Ama onlar da akıllarından çıkarmamaları istenen şeylerden önemli bir kısmını unuttular. Bu sebeple, biz de aralarına kıyamet gününe kadar sürecek düşmanlık ve kını salıverdük. Allah, ne yapmakta olduklarını onlara bildirecek!”

Müslüman kimdir?

الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

“Müslüman, dilinden ve elinden Müslümanların zarar görmediği kimsedir.”(Buhârî, İmân, 4-5)

Tek başına yaşanması mümkün olmayan, sosyal bir varlık olan insan eğer bunun farkına varıp birbirine ihtiyaç duyduğunu ve birbirini tamamladığını bilirse daha sorumlu davranacaktır. İnsan bilmelidir ki herkes bu hayatta yaşayacaktır ve bu hayatın nimetlerinden faydalanacaktır insanlar birbirlerinin maddi ve manevi olarak sınırlarını zorlamamalıdır. Saygı içerisinde yaşanan bir hayat huzurlu ve mutlu bir hayattır.

Müminlere vaadedilen cennet ile Dünya Arasında somut anlamda bir fark olmasa da yani her ikisi de muhteşem güzellikte ve kusursuz çünkü her şeyin yaratıcısı şekil vereni Allah'tır cennet ile dünyaya farklılaştıran yaşam biçimleridir dünyada İnsanlar kendi düzenlerini kendileri oluşturmakta ve kontrol yetkisi de yine insanlara aittir.

Cennette ise bir düzen vardır ve tek yetki Allah'a aittir. Dünyada yaşayan insanlarda bencillik çıkarıcılık duyguları insanların başkalarını önemsememe onları dikkate almama gibi olumsuz davranışlara girmelerine sebep olur. Allah bu dünyadaki düzene direkt müdahale etmemekle birlikte İnsanların yaşamlarını düzenleyecek kurallar koyar ve bunları insanlara bildirir. İnsanlar bunları bilirler ve farkındadırlar. Ancak bunlara uyup uymama konusunda kendi vicdanlarıyla baş başa kalmaktadırlar.

İnsana yakışan belli yaptırımlarla zorlamalarla değil kendi isteği ve iradesi ile birbirine karşı saygılı bir şekilde yaşamasıdır dinin istediği gerçek Mümin de böyle ortaya çıkmaktadır. Gerçek Mümin karşıdaki insana ne elinden ne dilinden maddi manevi zararı dokunmayan insandır.

Değerli Mü'minler;

Allah İnsanlar bir kurala göre yaşasınlar huzur içinde olsunlar yanlışlara düşmesinler diye yapılması zorunlu (farz) ibadet kurumunu tahsis etmiştir.

Namaz, oruç, zekât, hac ve benzeri ibadetlerin hepsi Allah'ın onlara ihtiyacı olduğundan değil kullar arasında huzuru ve sükûneti sağlama sonucu içindir. Bu ibadetlerin hepsi bir eğitim aracıdır ve kontrol mekanizmasıdır.

İslami kaynaklarda insanların gereğini yerine getirmekle yükümlü oldukları haklar Allah'ın hakları ve kulların hakları şeklinde başlıca iki kısma ayrılmıştır: Allah'ın emrine saygı onun varlığına ve birliğine iman edip hükümlerine uygun şekilde yaşamakla gerçekleşir. Kul hakları ise genellikle insanların canları bedenleri ırz ve namusları manevi şahsiyetleri makam ve mevkileri inanç ve yaşayışları gibi konulardaki kişilik haklarıyla mallarına ve aile fertlerine ilişkin haklarından oluşmakta ve bunlara yönelik olarak yapılan kötülükler verilen zararlar kul haklarına tecavüz sayılmaktadır.

Kul haklarına dair hükümler Allah'ın koyduğu hükümler olduğundan bunlar da geniş anlamda Hukukullah içinde görülmüş ve bu hakların gözetilmesi Allah'ın emrine saygı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca birçok ayette insanların haklarına saygı gösterilmesi istenmiş bu haklara saldırı mahiyetindeki tutum ve davranışlar yasaklanmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de kul haklarından biri insanların sahip olduğu maddi ve manevi haklara tecavüz etmek zarar vermek diğeri dini ahlaki ve hukuki hükümlerin onlara verilmesini gerekli kıldığı şeyleri vermemek şeklinde iki kısma ayırmak mümkündür. İnsanın her ne şekilde olursa olsun kendisine ait olmayan bir şeyi haksız yere elde etmeye kalkışması kul hakkına tecavüzdür.

İnsanların hırsızlık ölçü ve tartıda hile yapma Emanete hıyanet etme gayrimeşru yollarla birbirlerinin mallarını yemeleri iftira alay arkadan çekiştirme kötü lakap takma kusur arama gıybet gibi tutum ve davranışlarla başkalarına manevi şahsiyetine zarar vermeleri Kur'an'ın yasakladığı kul hakları ihlaline örneklerdendir.

Ayrıca Kur'an zenginlerin mallarında yoksulların da haklarını bulunduğunu belirtmekte pek çok ayette zekât ve zekât dışındaki mali yardımlaşma emredilmektedir ve cimrilik eleştirilmektedir. Kur'an'da birçok ayette özellikle kadınlar akrabalar komşular çocuklar ana babalar yetimler yolcular sakatlar ve umumiyetle haklarını korunmaktan aciz olanları hakları üzerinde de durulmuştur.

Peygamber Efendimiz: Müslüman Müslümanın kardeşidir ona yalan söylemez ihanet etmez kötülük yapmaz onu aşağılamaz kötülük edilebilecek birinin eline bırakmaz hiç kimse kendisi için beğenip istediğini din kardeşi komşusu içinde istemedikçe komşusu onun kötülüğünden emin olmadıkça olgun bir mümin olamaz der. Kul haklarını ihlal eden kimseyi Müflis olarak niteleyen Hz Peygamber şöyle açıklamıştır bu kişi ahirette namaz oruç zekât gibi ibadetlerine yerine getirmiş olarak Allah'ın huzuruna gelir. Bununla beraber öyle günahlarla gelir ki, kimilerine sövüp saymış kiminin kanını akıtmış kiminin malını yemiş kimine iftira etmiştir. Bu durum karşısında onun ibadetlerinden elde ettiği sevaplardan alınıp hak sahiplerine dağıtılır. Eğer ibadetleri ve iyilikleri bu hakları ödemeye yetmezse hak sahiplerinin Günahlarından alınıp hak yiyenin günahlarına eklenir Böylece sevapları elinden gitmiş günahları ise daha da artmış dolayısıyla müflis durumuna düşmüş olan bu kişi cehenneme atılır.

Ömür devam ettiği sürece kulluk da devam etmekte, kulluk devam ettikçe kullar da imtihan edilmeye devam etmektedirler. Dersler ve ibretlerle dolu bir hayatı her birimiz yaşıyoruz. Marifet Allah'ın rızasını kazanmaktadır. Rabbimiz dünya imtihanlarımızı kolay, bizleri kazananlardan kılsın.

**Birincisinin kulun Allah'a karşı işlemiş olduğu günahlar.
İkincisinin inkârcılık.**

Allah katında kul hakları ile ilgili tövbelerin kabul edilip günahların bağışlanabilmesi için bu hakların sahiplerine ödenmesi veya onların rızalarının alınması gerekmektedir.

Değerli Mü'minler;

Allah hepimizi haksızlık etmekten ve haksızlığa uğramaktan korusun.

Bana zarif ve ölçülü bir beden giydirdin.

Bakışıma Sen renk verirsin, eşyaya Sen ahenk verirsin.

Öylesine hoş ahenk verirsin ki, senin takdir ettiğin eğrilikler de doğrudur.

Öylesine güzel ölçüler koyarsın ki,

Senin irade ettiğin sapmalar da yoldur.

Her şeyin layık olduğu suret,

Herkesin ihtiyaç duyduğu yetenek sendendir.

Yerinde isteklere haklı arzulara mutlaka cevap veren sensin.

Zorda kalmışların imdadına,

Çaresiz kalmışların feryadına yetişen sensin.

Senin adaletin sayesinde ki Zalimler zulmüyle kalmaz;

Mazlumların ahları zayi olmaz.

Sensin zulme uğrayanların dayanağı.

Sensin Mahsun kalplerin sığınağı.

Sensin adaletindir sığındığım.

Senin senin mizanındır güvendiğim.

Adaleti emreder kötülüğü nehyedersin.

Yetime iyilik ister saptıktan Men edersin.

Nefsime zulmetmekten kuru beni.

Adaletine razı eyle nefsimi.

Eğrilmekten kuru kalbimi.

Rızana göre ölçülendir beni.

Mizanında güzel eyle akıbetimi.

Kolay eyle sorgu sualimi.

Hesap verme inceliği ile yaşat beni.

Zulmetmekten uzak eyle beni.

Zulme uğramaktan kuru beni. Amin...

ŞUNSO

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

KUL HAKKI

İlkay İYİBİLGİN
Altınordu İlçe Vaizi

اعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ
الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ
وَالسَّلَامُ عَلَيَّ رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ
صَلُّوا عَلَيَّ رَسُولِنَا مُحَمَّدٍ
صَلُّوا عَلَيَّ طَيِّبِ قُلُوبِنَا
مُحَمَّدٍ
صَلُّوا عَلَيَّ شَفِيعِ ذُنُوبِنَا
مُحَمَّدٍ
رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ
لِي أَمْرِي وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ
لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي
سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا
عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ
الْحَكِيمُ
سُبْحَانَكَ لَا فَهْمَ لَنَا إِلَّا مَا
فَهَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْجَوَادُ
الْكَرِيمُ

Allah Teâla insanı toplum içinde yaşayan bir canlı olarak yaratmış (Hucurat,49/13), o toplumda huzurlu bir ortamı oluşturabilmesi için de ona akıl vermiş, peygamber ve kitap göndermiş ki sırat-ı müstakim üzere gitsin, yolunu şaşırmasın, iki cihan saadetini yakalayabilsin. Gelişen ve değişen dünya şartlarının insanı kendisine daha çok bağlayıp daha çok bireyselleştirdiği kaçınılmaz bir gerçektir. İnsanların menfaatleri hak, hukuk, kardeşlik değerlerini geride bırakır hale gelmektedir. Daha fazla savrulmadan her iki cihanımızı imar edebilmek, inancımızın gereklerini günlük hayatımıza taşıyabilmek, ahlaken kâmil seviyeye ulaşabilmek bizim en güvenilir sığınağımızdır.

Her birimizin bir ailesi, akrabaları, mahallesi, okulu, pazarı, ortak yaşam alanları var. Ortak alanlarımızda birbirimizle iletişimimiz, alışverişlerimiz, her türlü diyalogumuz kul hakkını oluşturmaktadır. Kul hakkı bizim için hem inanç hem de ahlak meselesidir. O yüzden son derece önemli ve vazgeçilmezimizdir, bizi çepeçevre kuşatmıştır, hangi yöne dönersek dönelim kul hakkıyla karşılaşırız.

Nedir kul hakkı? Öncelikle hak kelimesinin genel bir tanımıyla başlayalım.

Hak kelimesi sözlükte “gerçek, sabit ve doğru olmak, bir şeyi kesin olarak bilmek anlamlarına gelir. Genellikle bâtılın zıddı olarak gösterilir (Lisânü'l-‘Arab, “ḥḳḳ” md.; Tâcü'l-‘arûs, “ḥḳḳ” md.) ve Kur’ân-ı Kerîm’de 247 yerde geçer.

Kur’an’da hak kelimesi: Allah, Kur’an, İslâm, adalet, kesinlik, cürüm, bâtılın zıddı vb. gibi farklı anlamlarda kullanılmıştır. (Nüzhetü'l-a’yün, s. 266-269).

Hak kelimesi “varlığı kesin olan, mutlak gerçek, hikmete uygun olarak icat eden” anlamlarından dolayı Allah’ın bir ismi veya sıfatı olarak da geçmektedir. Her şey yalan mutlak gerçek ve hak olan Allah’tır; ذَلِكَ بَانَ لِلَّهِ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ “Böyledir; çünkü Allah hakkın ta kendisidir, O’nun dışında yalvarıp taptıkları ise bâtılın ta kendisidir. Ve şüphe yok ki yüce olan, ulu olan yalnız Allah’tır.” (Hac 22/62)

Hak kelimesi “korunması, gözetilmesi ya da sahibine ödenmesi gerekli olan maddî veya mânevî imkân, pay, eşya ve menfaatler; görev, sorumluluk, borç” gibi anlamlarda da kullanılmıştır. (DİA hak md.)

Korunması, gözetilmesi gereken en önemli hak, bizi yokluktan varlık alemine çıkaran, elimizi, ayağımızı, gözümüzü, kulağımızı, binbir uzvumuzla, kanımızla, canımızla aldığımız nefesle, ahsen-i takvim üzere yaratan, acı, tatlı, kırmızı, yeşil, sarı, mor, binlerce nimeti önümüze seren, dağıyla, taşıyla ırmağıyla deniziyle yeryüzünü döşeyen, her şeyin maliki, yoktan var edeni Rabbimizin hakkı ki, buna hukukullah denilmiştir. Hukukullah yani Allah’ın hakkına riayet nasıl olur? Allah’ın emrine saygıyla (et-ta’zim li-emrillah), yani varlığına, birliğine iman edip hükümlerini yaşamakla Allah’ın hakkını gözetmiş oluruz. Allah Rasulü hukukullahı şu şekilde açıklamıştır:

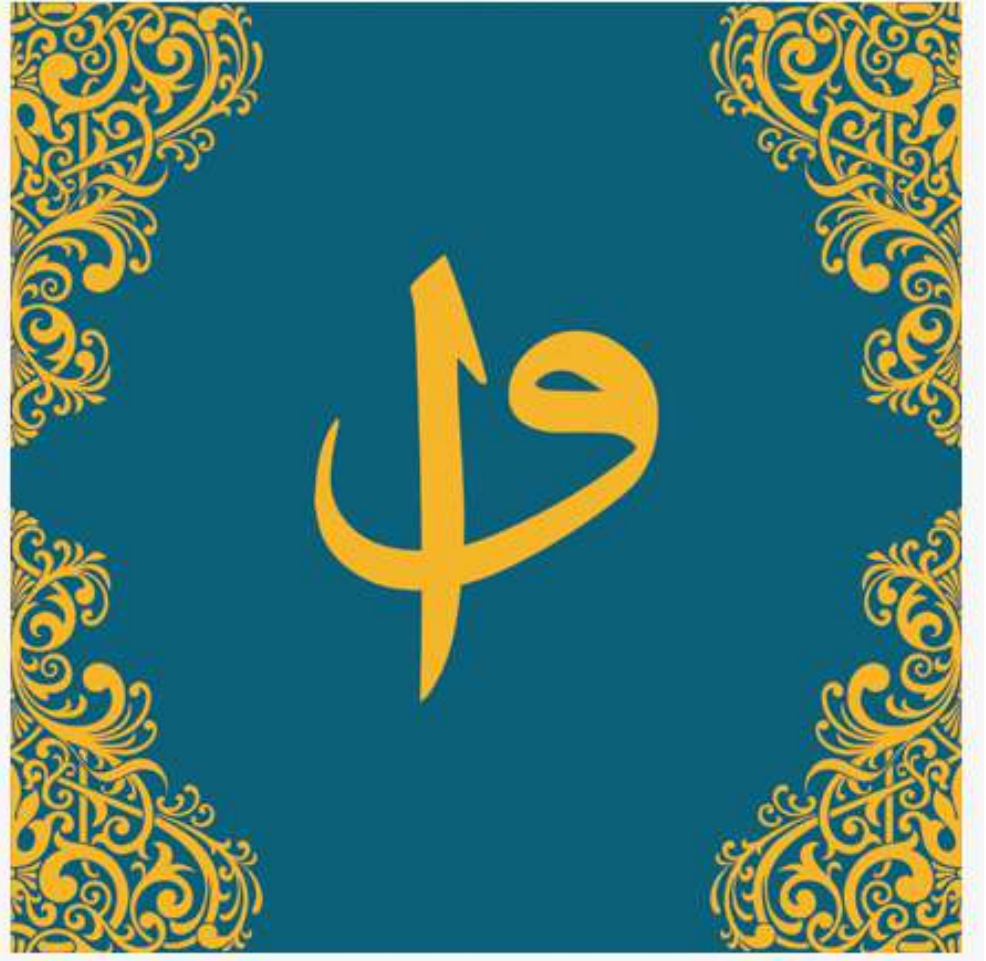
يَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَحَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ لَا يُعَذِّبَ مَنْ لَا يُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا

Resûlullah, “Ey Muâz! Allah’ın kulları üzerindeki haklarını bilir misin?” diye sorar. Muâz, “Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” der. Resûlullah, “Allah’ın kulları üzerindeki hakkı, kendisine hiçbir şeyi ortak koşmamaları ve O’na ibadet etmeleridir.” buyurarak sorunun cevabını verir. Bir süre yol aldıktan sonra yine o mübarek ses işitilir: “Peki ey Muâz! Bunu yaptıkları takdirde kulların Allah üzerindeki hakkı nedir, bilir misin?” Muâz yine, “Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” dedikten sonra Resûlullah, “Allah’ın onlara azap etmemesi, onları cennetine koymasındır.” buyurur. (Müslim, İmân, 49.)

Bizim gözetmemiz gereken bir diğer hak ise (hukuk-ı ibâd) yani kulların haklarıdır. Kul hakkına riayet ise (eş-şefekatü alâ halkullâh) Allah’ın yarattıklarına şefkat olarak ifade edilmiştir İslam alimleri tarafından. (DİA kul hakkı md.)

Kul hakları genellikle insanların canları, bedenleri, ırz ve namusları, mânevî şahsiyetleri, makam ve mevkileri, dinî inanç ve yaşayışları gibi konulardaki kişilik haklarıyla mallarına ve aile fertlerine ilişkin haklarından oluşmaktadır. Bunlara yönelik yapılan kötülükler, verilen zararlar kul haklarına tecavüz sayılmaktadır. (DİA. kul hakkı md)

Kişiyeye verilen zararlar yanında zimmet, irtikâp, karaborsacılık, fitne, idarî baskı ve zulüm gibi kamunun maddî ve mânevî haklarına ve menfaatlerine, huzur, güvenlik ve refahına zarar verme sonucunu doğuran her türlü faaliyet de çeşitli âyet ve hadislerle diğer İslâmî kaynaklarda kul hakkına tecavüz sayılıp yasaklanmıştır. Öte yandan kul haklarına dair hükümler aynı zamanda Allah'ın koyduğu hükümler olduğundan bunlar da geniş anlamda hukukullah içinde görülmüş ve bu hakların gözetilmesi Allah'ın emrine saygı olarak değerlendirilmiştir

Bu hayatta önemseydiğimiz her ne varsa, yücelttiğimiz her ne ise bizim için ânında birer imtihan ögesine dönüşebilmektedir. Her birimiz her an her şeyle sınanabilmekteyiz. Bedenimiz, malımız, mülkümüz, şöhretimiz, makam, mansıbımız bilumum imtihan objelerimiz olabilmektedir.

Kul Hakkı Oluşturan Hususlar Canın Dokunulmazlığı

İnsan mükerrem ve eşrefi mahlukattır. Var olma hakkı, can güvenliği anne karnında iken başlar ve zaruret olmadığı sürece yaşam hakkını kimse elinden alamaz. Artık o bir insandır, kuldur ilk hakkı can güvenliğidir. İnsanın birçok hakkı vardır ama yaşam hakkı ve güven ilk sıradadır. Kendisini güvende hissetmeyen, canı tehlikede olan insan için diğer ihtiyaç ve haklar lükstür.

Can mukaddes ve dokunulmazdır. O yüzden bir cana zarar vermek kul hakkından bihaber olmak demektir. Yaşanan öfke patlamaları sonucunda kıyılan canlar özellikle de müslüman bir toplumda, her bir müslümanın yürek acısıdır. Rabbimiz bu konuda;

مَنْ قَتَلَ نَفْسًا يَغْيِرُ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي
الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا
وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ
جَمِيعًا

“Bir cana kıymaya veya yeryüzünde fesat çıkarmaya karşılık olması dışında, kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur.” (Mâide 5/32) buyuruyor.

Kıyılan can ya mü'min kardeşi ya da kendisine emanet edilen eş veya yakını olunca bu acı daha da artmaktadır.

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مَّتَعِمِدًا
فَجَزَاءُ ۙ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا وَعَذَابُ
اللَّهِ عَلَيْهِ وَلَعْنَةُ وَآعَدَ لَهُ عَذَابًا
عَظِيمًا

“Kim de bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde devamlı kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.” (Nisâ 4/ 93)

**RESÛL-İ EKREM'İN
قَتْلُ الْمُؤْمِنِ أَكْبَرُ عِنْدَ
اللَّهِ مِنْ زَوَالِ الدُّنْيَا
ALLAH TE-ÂLÂ'NIN"
KATINDA BİR MÜMİNİN
ÖLDÜRÜLMESİ,
DÜNYANIN YOK
OLMASINDAN DAHA
BÜYÜK (BİR
CÜRÜM)DÜR.” (N3993
NESÂİ, MUHÂREBE, 2)
HADİSİ DE YAŞAMA
HAKKININ NE KADAR
ÖNEMLİ OLDUĞUNU
ORTAYA KOYMAKTADIR
İSLAM, BARIŞ
ZAMANINDA CAN
GÜVENLİĞİ VE
DOKUNULMAZLIĞINI
DİN, DİL VE İRK
AYRIMI OLMASIZIN
TÜM İNSANLAR İÇİN
GEÇERLİ SAYAR VE
HERKESİN
GÜVENLİĞİNİ
SAĞLAMAYA ÇALIŞIR.
NİTEKİM HZ.
PEYGAMBER,
ZİMMİLER YANI İSLÂM
TOPLUMUNDA YAŞAYAN
GAYRİ MÜSLİM
VATANDAŞLAR HAKKINDA
ŞU UYARIDA
BULUNMUŞTUR:**

أَلَا مَنْ ظَلَمَ مُعَاهِدًا أَوْ انْتَقَصَهُ أَوْ كَلَّفَهُ فَوْقَ
طَاقَتِهِ أَوْ أَخَذَ مِنْهُ شَيْئًا يَغْيِرُ طَيْبٍ نَفْسٍ
فَأَنَا حَاجِبُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“Bilin ki! Kim bir zimmiye haksızlık ederse, onun hakkını eksik verirse, ona gücünün üstünde şeyler yüklerse veya gönülsüz olarak ondan bir şey alırsa, ben kıyamet gününde o kişinin düşmanıyım.” (D3052 Ebû Dâvûd, İmâre, 31-33.)

Savaş zamanında ise Müslüman'ın kendini müdafaası için düşmanının dokunulmazlığı kalkar. Rahmet Peygamberi,

عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بَرِيدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ
(صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) إِذَا أَمَرَ أَمِيرًا عَلَى جَيْشٍ أَوْ
سَرِيَّةٍ أَوْ صَاهٍ فِي خَاصَّتِهِ بِتَقْوَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَمَنْ
مَعَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ خَيْرًا ثُمَّ قَالَ: «أَعَزُّوا بِاسْمِ اللَّهِ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَاتْلُوا مَنْ كَفَرَ بِاللَّهِ أَعَزُّوا وَلَا تَغْلُوا
وَلَا تَغْدِرُوا وَلَا تَمْشُوا وَلَا تَقْتُلُوا وَلِيدًا

Düşman askeri de olsa kimseye işkence yapılmamasını, organlarının kesilmemesini (müsle), çocukların ve kadınların öldürülmemesini emretmiştir. (M4522 Müslim, Cihâd ve siyer, 3)

Hız Peygamber, insan yaşamı ve değeri üzerinde çokça durmuş ve târihi vedâ hutbesinde

فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ
كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا
فَلْيَبْلِغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ . قَالَ ثُمَّ انْكَفَأَ إِلَى كَبْشَيْنِ
أَمْلَحَيْنِ فَدَبَّحَهُمَا وَإِلَى جَزِيعَةٍ مِنَ الْغَنَمِ فَفَقَسَمَهَا
بَيْنَنَا .

“(Mü'minler), bu günleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddestir. Her türlü tecâvülden korunmuştur.” buyurarak (B67 Buhârî, İlim, 9) müslümanların can, mal, ırz ve namus güvenliğine vurguda bulunmuş, insanların sulh, sükûnet içerisinde birbirlerinin haklarına riâyet ederek yaşamalarını istemiştir.

İslam öldürmeyi haram kıldığı gibi

içerisinde birbirlerinin haklarına riâyet ederek yaşamalarını istemiştir.

İslam öldürmeyi haram kıldığı gibi insanın vücut bütünlüğüne yönelik her türlü yaralama, darp, işkence ve benzeri yollar ile yapılan her türlü saldırıyı da yasaklamıştır. Hz. Peygamber bir hadislerinde

عَنْ أَبِي صِرْمَةَ صَاحِبِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّهُ قَالَ: "مَنْ ضَارَّ أَضَرَ اللَّهُ بِهِ، وَمَنْ شَاقَّ شَاقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ"

“Kim zarar verirse Allah da ona zarar verir. Kim (insanlara) güçlük çıkarırsa, Allah da ona güçlük çıkarır.” (D3635 Ebû Dâvûd, Kadâ" (Akdiye), 31) buyurmuştur. İslam, suçu ne olursa olsun kişilere yapılan fiziki işkenceyi yasaklamıştır.

Âyet, inkâr edenlerin uhrevî sorumluluğunu ayrıca vurgulamakla beraber, aynı zamanda din özgürlüğü konusunda önemli bir dayanak oluşturmakta, dünyada inananlar kadar inanmayanların da temel insan haklarına sahip olduğuna işaret etmektedir.

Allah insanı akıl ve irade gibi hakkı bâtıldan ayırma yetenekleriyle donatmıştır. İnsan bu yeteneklerini kullanarak gerçeğin ve iyinin arayışı içinde olmaz, aksine bâtılda ısrar ederse kalbi iyice kararır. Allah'ın onu doğru yola sevketmesi mümkünse de bu durum O'nun vermiş olduğu yetki-sorumluluk, ceza-mükâfat düzeniyle uyuzmaz. (Kur'an Yolu Meal ve Tefsiri)

Dolayısıyla doğru ile yanlış arasındaki seçimi yapabilme kabiliyetine sahip olan insan, bu kabiliyetini özgür iradesiyle kullanma hakkına sahiptir. Aksi halde insana böyle bir kabiliyetin ve iradenin verilmesinin bir anlamı kalmaz. Tarih boyunca bu mesajlarla hareket edildiği için İslâm toplumlarında yaşayan gayr-i müslimler İslâm'a girmeye zorlanmamış, cizye ödemek ve sorumlu hareket etmek şartıyla vicdan ve inanç hürriyetine sahip, dinlerinde, ibâdetlerinde serbest olmuşlardır. Böylece İslâm barış, haklara saygı, güven ve düzen dini olduğunu göstermiştir. Mekke fethedildiğinde kimseye dinini değiştirmek için baskı yapılmamış, inançlara müdahale edilmemiştir

Din ve İnanma Hakkı

Din, vicdan ve ibâdet hürriyeti, insanın temel hak ve hürriyetlerinin en önemlilerindedir. Herkes bir din seçme ya da seçmeme hakkına sahiptir. Hiçbir kimse inancından dolayı kınanmamalı, aşağılanmamalı, alay edilmemeli ve rencide edilmemelidir. Din seçme hakkına sahip olan kişi, aynı zamanda dinini tümüyle öğrenme, öğretme ve yaşama hakkına sahiptir.

Kimse kimseye din dayatma hakkına sahip değildir. İslâm'ın evrensel mesajlarında bu konu önemli bir yer tutmaktadır:

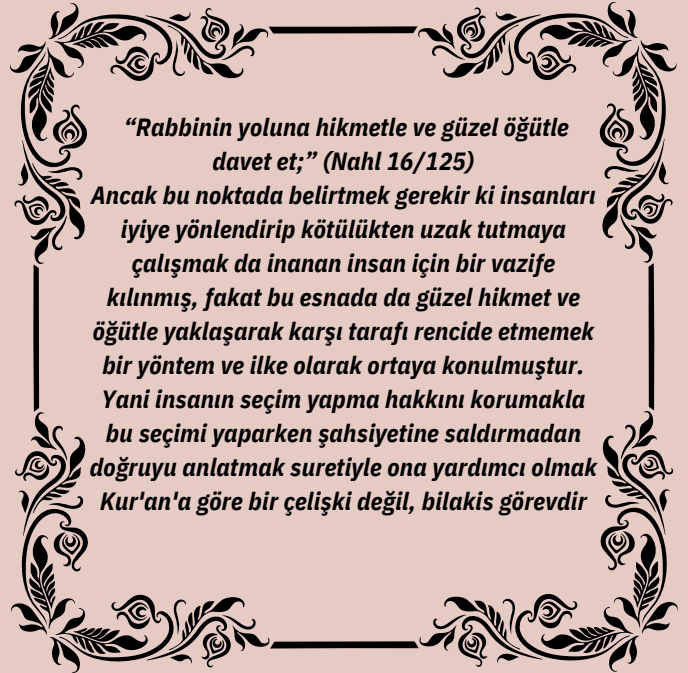
لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

“Dinde zorlama yoktur. Doğru eğriden açıkça ayrılmıştır. Artık kim sahte tanrıları reddeder de Allah'a inanırsa kopmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah her şeyi işitir ve bilir.” (Bakara, 2/256)

Bir başka âyet-i kerime:

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفِرْ

“Ve de ki: Gerçek, rabbinizden gelendir. Artık dileyen iman etsin dileyen inkâr etsin.” (Kehf 18/29)

Bir başka kötü alışkanlık da insanları onların hoşlanmadıkları, kendilerini küçük düşüren, üzen nitelik ve lakaplarla anmaktır.

Bir sonraki ayette kardeşliği zedeleyen :yanlış davranışlar yer almıştır

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ

Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının;“ çünkü bazı zanlar günahtır. Gizlilikleri araştırmayın, birbirinizin giybetini yapmayın; herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Tabii ki bundan tiksindir! Allah’a itaatsizlikten de sakının. Allah tövbeleri çokça kabul etmektedir, rahmeti sonsuzdur.” (Hucurât 49/12)

Gerçeklik ihtimali yüzde ellinin üzerinde bulunmakla beraber kesin olmayan bilgi ve hükme zan denir. Başkalarını suçlamak, aleyhlerinde olacak bir karar almak söz konusu olduğunda, zan şeklindeki bilgi .dayanak ve delil kılınamaz

“يَا أَيُّكُم وَالظَّنُّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ، وَلَا تَحَسَّسُوا، وَلَا تَجَسَّسُوا، وَلَا تَنَافَسُوا، وَلَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ! إِخْوَانًا

Sakın zanna yer vermeyin. Zira zan,“ sözlerin en yalanıdır. İnsanların ayıplarını araştırmayın, insanları gizlice dinlemeyin, rekabet etmeyin, birbirinizi kıskanmayın, birbirinize düşmanlık etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, ey Allah'ın kulları, Allah'ın emrettiği şekilde kardeş olun. (M6536 Müslim, Birr, 28)

الْمُسْلِمِ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ قَالَ إِسْمَاعِيلُ فِي حَدِيثِهِ وَمَالُهُ وَعَرَضُهُ التَّقْوَى هَاهُنَا التَّقْوَى هَاهُنَا يُشِيرُ إِلَى صَدْرِهِ ثَلَاثًا حَسْبُ امْرِئٍ مِنَ الشَّرِّ أَنْ يَحْقِرَ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ

“Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona ihanet etmez, ona zulmetmez, onu yardımsız bırakmaz, onu küçük görmez. Kişiye kötülük olarak, Müslüman kardeşini küçük görmesi yeterlidir. Müslümanın malı, kanı ve onuru diğer Müslümana haramdır.” (HM8707 İbn Hanbel, II, 360.)

Manevi Haklar

İslâm, insanların manevi şahsiyetlerini koruma altına almıştır. İnsanları kırıncı ve rencide edici hususlar olan giybet, iftira, dedikodu, alay etmek, kusurları araştırmak, insanları hakir görmek, evlere izinsiz girmek, tecessüs gibi onur kırıncı eylemleri yasaklanmıştır. Bu tür kötü huylar, insanı ve toplumu huzursuz ettiği gibi, kin, nefret ve kaba kuvvete sebep olabilir.

İnsanın kişiliği ve onurunun zedelenmesi kul hakkını oluşturan hususlardandır. Bunun önüne geçebilmek için insani ilişkilerde dikkat edilmesi gereken hususlar ayeti kerimede şöyle sıralanmıştır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَرُوا بِاللِّقَابِ بئْسَ الْأَسْمُ الْمُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin; zira onlar kendilerinden daha iyi olabilirler. Kadınlar da başka kadınlarla alay etmesinler; çünkü alay edilenler edenlerden daha iyi olabilirler. Biriniz diğerinizi aşağılamayın, birbirinize kötü ad takmayın. İman ettikten sonra fâsıklıkla anılmak ne kötüdür! Günahlarına tövbe etmeyenler yok mu, işte zalimler onlardır.” (Hucurât 49/ 11) İnsanları alay etmeye iten psikolojik faktörler içinde büyülenme, kendini beğenme, karşısındakini küçük ve kusurlu görme gibi hal ve duygular olabilir. Sırf gülüp eğlenmek için bir kimse ile alay edilmiş olsa bile alay konusu olan şahsın buna lâıyk görülmesi ve aşağılanması söz konusudur. Allah nezdinde kimin nasıl değerlendirildiğini tam olarak bilmek mümkün değildir. İnsanları küçümseyenler, alay edenler, aşağılayıcı, küçümseyici lakaplar takanlar için bir de bu yönünü düşünmelidirler. El ve dil ile, kaş göz işaretiyle bir kimseyi aşağılamak, küçük düşürmek, şeref ve haysiyetine leke sürmektir.

Sâbıkalı olmayan, suç işleme bakımından ciddi şüpheye sebep olacak davranışları bulunmayan bir kimsenin gizlediği bir işini, davranışını, halini araştırmak ve açıklamak ise âyette yasaklanan teccüssüs kapsamına girmekte olup İslâm ahlâkçılara göre ayıptır, dine göre de câiz değildir, günahtır. Bir kimsenin gıyabında, arkasından hoşuna gitmeyeceği bilinen bir şeyini konuşmak, başkalarına aktarmak gıybettir ve câiz değildir.

Peygamber efendimize, “أَتَدْرُونَ مَا الْغَيْبَةُ؟ قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ،” قَالَ: “ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ” قِيلَ: أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ؟ قَالَ: “إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ، فَقَدْ اغْتَبْتَهُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ، فَقَدْ بَهْتَهُ.”

“Birisinin arkasından söylediklerimiz doğru ise, onda bu kötü nitelik varsa yine de yasak olan gıybet gerçekleşir mi?” diye soranlar şu cevabı almışlardır: “Söylediğiniz onda varsa gıybet etmiş olursunuz, yoksa yaptığınız iftira olur.”

buyurmuştur. (Müslim, “Birr”, 70)

Konuyla ilgili bir başka ayet de;

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ

“Arkadan çekiştiren, ayıp kusur arayan, herkesin vay haline!”

(Hümeze 104/1)

Başkalarının hatalarını bulmaya çalışmak, kaş göz işareti ile hataları başkalarına gösterip küçük düşürmeye kalkışmak kul hakkını

لَا تُطْعُ كُلَّ حَلَّافٍ
مَهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ
مَشَاءٍ بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾
مَنَاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ
﴿١٢﴾

أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ
﴿١٤﴾ عَتَلٌ بَعْدَ
﴿١٣﴾ ذَلِكَ زَنِيمٍ

“Olur olmaz yemin eden, aşağılık, daima kusur arayıp iğneleyen, durmadan laf götürüp getiren, iyiliği hep engelleyen, saldırgan, günahtâr, huysuz ve kaba, üstelik karakteri bozuk kimselere, serveti ve çocukları var diye sakın boyun eğme.” (Kalem 68/10-14)

zengin ve güçlü bile olsa kusur arayıp iğneleyen, laf taşıyan, iyiliğe mani olan, günahkar, saldırgan, kaba ve karakersiz insanların bu yanlış davranışlarını kabul etmek doğru değildir.

İftira atmak: işlenen bir suçu başkalarına yüklemek, altından kalkılmayacak bir kul hakkına sebep olabilir.

وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا

“Kim de bir hata veya günah işler, sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa şüphesiz ağır bir iftira suçunu ve apaçık bir günahı yüklenmiş olur.” (Nisâ 4/112)

Bir zulüm, günah, hata ve kötülüğün içine düşen kimse bundan kurtulmak için Kur’an’ın gösterdiği yollara girecek yerde suçunu başkalarının üstüne atarsa, mâsum insanları suçlar, zarar ve ceza görmelerine sebep olursa işlediği günah ve hata katlanacak, bir de iftira ve bühtan günahını yüklenmiş olacaktır.

Alay, gıybet, hakaret gibi günahların sıradanlaşması yanında, yalan şahitlik ve iftiranın da normalleştiği ve yaygınlaştığı görülmektedir. Bir de bu iftira iffetli bir kadına atılmışsa hayatını karartıp, yuvasını yıkabilir.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ: “اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُؤْبَقَاتِ.” قَالَوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: “الشَّرْكُ بِاللَّهِ، وَالسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الرَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ

“Helâk edici yedi şeyden kaçınınız!” buyurdu. Sahâbîler, “Yâ Resûlallah! Bu yedi şey nedir?” diye sordular.

Resûlullah (as) da, “Allah"a şirk koşmak, sihir yapmak, hukukun gerektirdiği dışında Allah"ın (zarar vermeyi) yasakladığı bir cana kıymak, faiz yemek, yetim malı yemek, (düşmanla karşılaşınca) savaştan kaçmak, zinadan uzak duran ve hiçbir şeyden haberi olmayan mümin kadınlara zina iftirasında bulunmak.” cevabını verdi. (B2766 Buhârî, Vesâyâ, 23) Hz. Peygamber iffetli bir kadına zina iftirası atılmasını yedi büyük günahın birisi olarak saymıştır.

İnsanların hırsızlık, ölçü ve tartıda hile yapma, emanete hıyanet, kumar, tefecilik, zimmet, irtikâp vb. gayri meşrû yollarla birbirlerinin mallarını yemeleri kul hakkını oluşturmaktadır.

Malın Dokunulmazlığı

İslam kişinin güvende ve huzurlu olduğu toplumu oluşturmak ister. Başta can güvenliği olmak üzere insana ait tüm değerlerini de koruma altına alır.

“كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِزُّهُ” Her Müslümanın bir başka Müslümana kanı, malı ve ırzı (şeref ve namusu) haramdır.” (M6541 Müslim, Birr, 32) buyuran Allah Rasulünün sözlerinden insanın malına, şeref ve namusuna el uzatmanın da kul hakkına yönelik bir tutum olduğunu anlıyoruz.

İnsanın yaşamını idame ettirebilmesi, geçimini sağlaması, başkalarına el açmaması ve ihtiyaç sahiplerine yardımcı olabilmesi için mal sahibi olması, kazanacağı malı helalinden kazanması, meşru yerlere harcaması, hakkı olanların hakkını teslim etmesi gerekir.

Kazanılan malın haksızlıkla heba olmaması konusunda Rabbimiz:

Allah Rasulü insanların çalışıp kazanmalarını ve kazandıklarıyla geçinmelerini tavsiye etmiş hatta bunun başlanma vesilesi olacağını müjdelemiştir:

من أمسى كالأ من عمل يده أمسى مغفوراً له

Kim elinin emeğini yiyerek gecelerse“
günahları affedilmiş olarak gecelemiş
olur.” (El-Münziri, et-Terğib ve't-

Terhib mine'l-Hadisi'ş-Şerif, Daru'l-
Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1417, II/335.)

Hz. Peygamber haksız yere başkasının
taşınmazına el koyan ile ilgili şöyle

:buyuruyor

وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ
أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ « لَا يَأْخُذُ أَحَدٌ شَيْبَةً مِنَ الْأَرْضِ بِغَيْرِ حَقِّهِ إِلَّا
طَوَّقَهُ اللَّهُ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Her kim hakkı olmaksızın bir karış yer“
alır ise kıyamet gününde (o yer) yedi kat
yerin dibinden boynuna dolacaktır.”

(M4136 Müslim, Müsâkât, 141)

Gece gündüz çalışıp kazanan insanın malına
el uzatmak, haksız şekilde elinden almaya
çalışmak hakkını gasbetmektir. Hırsızlık, gasb,
tefecilik, kumar gibi

yollarla bir başkasına ait malı haksızca ele
geçirmek yasaklanmıştır.

Rüşvet ve Kumar

Helalinden kazanılan malın rüşvet içki kumar
gibi batıl yollarla yok olması da dinimizce yanlış
kabul edilmiştir. Çünkü bu yollarla hak
edilmeyen, kul hakkına taalluk eden kazanç söz
konusudur. Bunların terkedilmesi gerektiğini şu
ayet-i kerimeden anlıyoruz;

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ
وَالْبُغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنَّا صَوْلَاتِنَا فَهَلَّا تَتَمَنَّوْنَ

“Şüphesiz şeytan içki ve kumar yoluyla aranızda
düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan
ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz
değil mi?” (Mâide 5/ 91)

insanoğlu emanetçisi olduğu malı helal yoldan
kazanıp kimsenin hakkına el uzatmadan, içki
kumar gibi batıl yollardan uzak durarak geçimini
sağlamalıdır.

Kazanılan malın haksızlıkla heba olmaması
konusunda Rabbimiz:

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ وَتُدْءُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ
أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

“Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin. Bile bile,
günaha saparak, insanların mallarından bir
kısımını yemeniz için onun bir parçasını yetkililere
aktarmayın.” (Bakara 2/188) buyurmaktadır.

Bir mal başka birinin hakkı olduğu halde bir kimsenin bunu bile bile kalkıp onun kendi malı olduğunu iddia etmesi, meseleyi mahkemeye taşıması, haksız olduğunu bildiği halde haklı çıkmak için hâkim önünde dil dökmesi, avukat tutması, hele rüşvet vermesi kesinlikle haramdır. Hz. Peygamber ;

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ صَالِحِ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ زَيْنَبَ بِنْتَ أُمِّ سَلَمَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ أُمَّهَا أُمَّ سَلَمَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرَتْهَا عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ سَمِعَ خُصُومَةً بِنَابِ حُجْرَتِهِ ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ ، فَقَالَ « إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ وَإِنَّهُ يَأْتِيَنِ الْخُصْمُ ، فَلَعَلَّ بَعْضَكُمْ أَنْ يَكُونَ أَبْلَغَ مِنْ بَعْضٍ ، فَأَحْسِبُ أَنَّهُ صَدَقَ ، فَأَقْضِي لَهُ بِذَلِكَ ، فَمَنْ قَضَيْتُ لَهُ بِحَقِّ مُسْلِمٍ فَإِنَّمَا هِيَ قِطْعَةٌ مِنَ النَّارِ ، فَلْيَأْخُذْهَا أَوْ فَلْيَتْرُكْهَا »

” Bazı insanların hitabet ve ikna kabiliyetlerinin başkalarına göre daha güçlü olduğunu, birinin bu kabiliyetini iyi kullanarak mahkemede başkasına ait bir malı kendisine hükmettirirse bu malın kıyamet gününde o kişi için bir ateş parçası olacağını” ifade buyurmuştur. (B2458 Buhârî, Mezâlim, 16)

Ölçü ve Tartıda Kul Hakkı

Ölçü ve tartıda eksiklik yaparak başkasının hakkına tecavüz etmek de kul hakkına girmektir ve yasaklanmıştır. Nitekim Allah Teala:

وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا

“Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu hem daha iyidir hem de sonucu daha güzeldir.” buyurmaktadır. (İsrâ 17/ 35)

(Râzî'ye göre) ayette ölçü ve tartıyı tam yapmanın iyi olması, bunu yapanın gerek Allah gerekse insanlar katında sevilmesidir; âkıbetinin güzel olması ise dünyada kendisine yarar sağlaması, âhirette de sevap kazandırmasıdır (Mefâtîh'ul-Gayb XX, 206-207).

Malını satarken kötü malı saklayan birisine söylenen “Bizi aldatan وَمَنْ غَشَّانَا فَلَيْسَ مِنَّا” (Müslim, “İmân”, 164) hadisi böyle davranışların İslam ile asla bağdaşmayacağını göstermektedir.

Resulullah, التَّاجِرُ الصَّدُوقُ الْأَمِينُ، مَعَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ سÖZÜ ve muamelesiyle doğru ve dürüst tüccarın kıyamet günü peygamberlerle, sıddıklarla ve şehitlerle beraber olacağını bildirmiştir. (Tirmizî, “Büyü”, 4) Günlük hayatta karşılaşılan kul haklarından biri de alış-veriş ve ticaretteki haksızlıklardır. Bunlar Medyen kavmi örneğinde yer almıştır:

وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ

“Ey kavmim! Ölçüyü, tartıyı adaletle tamam yapın; insanların mallarının değerini düşürmeyin, yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.” (Hûd 11/85)

Putperest olan Medyen halkı toplumsal ahlâk, özellikle ticaret ahlâkı bakımından bozulmuştu. Aslında Medyen halkı bolluk içinde, müreffeh bir hayat yaşıyordu; yani onların böyle ahlâk dışı davranışlara sapmaları yoksulluktan kaynaklanmıyordu. Hz. Şuayb bu konu üzerinde çok durdu; ölçüyü, tartıyı eksik tutmamalarını, adaletle ve düzgün ölçüp tartmalarını, kendi çıkarları uğruna insanların mallarının değerini düşürmemelerini ve yeryüzünde fesat çıkararak ülke düzenini bozmamalarını emretti; böylece hak dinin tevhid ve adalet ilkelerini toplumda yerleştirmeye çalıştı. Özellikle dürüstlük ilkesi üzerinde durdu. Kişinin insan ilişkileri alanında dürüst olmadıkça Allah’a karşı da dürüst olamayacağını anlattı.

Ayet, Allah'ın helâlinden verdiği nimetin kalıcı, çeşitli yolsuzluklarla elde edilen malın ise geçici olduğuna da işaret eder.

Zira helâlinden elde edilen kazanç meşrû olduğu için ona kimsenin bir diyeceği olmaz, malı veren, alana karşı herhangi bir kin ve nefret duygusu beslemez; malı sahibinin elinden almak için fırsat kollamaz; dolayısıyla toplum mal ve can güvenliği içinde yaşar. Ayrıca helâlinden kazanılıp meşrû yerlere harcanan malın âhiretteki sevabı da ebedidir. (bk. Meryem 19/76) Oysa yolsuzlukla elde edilen mal toplumda kin ve nefret duygularını kamçılar; anarşiye, kan dökülmesine sebep olur; sonuçta mal da can da telef olur. (Kur'an Yolu Tefsiri)

Kimsenin hakkını yemeden, kimseye muhtaç olmadan, helalinden kazanıp kazandığıyla geçimini sağlamak insan için en değerli hususlardan birisidir. Peygamberimiz (sav);

مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ ، وَإِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ دَاوُدَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ

“Hiçbir kimse, asla kendi kazancından daha hayırlı bir rızık yememiştir. Allah'ın Peygamberi Dâvûd (a.s.) da kendi elinin emeğini yerdi.” (Buhârî, Büyû' 15) buyurmuştur.

Rüşvet ve Kumar

Helalinden kazanılan malın rüşvet içki kumar gibi batıl yollarla yok olması da dinimizce yanlış kabul edilmiştir. Çünkü bu yollarla hak edilmeyen, kul hakkına taalluk eden kazanç söz konusudur. Bunların terkedilmesi gerektiğini şu ayet-i kerimeden anlıyoruz;

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنَّا صَوْلَةٌ فَهَذَا أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

“Şüphesiz şeytan içki ve kumar yoluyla aranızda düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?” (Mâide 5/ 91)

Emek verilip helalinden kazanılan malın haksızlıkla heba olmaması konusunda Rabbimiz:

Bir mal başka birinin hakkı olduğu halde bir kimsenin bunu bile bile kalkıp onun kendi malı olduğunu iddia etmesi, meseleyi mahkemeye taşıması, haksız olduğunu bildiği halde haklı çıkmak için hâkim önünde dil dökmesi, avukat tutması, hele rüşvet vermesi kesinlikle haramdır. Borç Alma ve Geri Ödeme

Müminler birbirlerinin dostlarıdır. Dost, zor günlerde belli olur. Zorluğun darlığın ne zaman kime geleceği belli olmaz. Zorlukları atlatabilmek için bazen destek olmak, yanında olmak, bazen de borç almak ya da vermek gerekebilir. Borçla ilgili dikkat edilmesi gerekenleri Rabbimiz bizlere açıklıyor:

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ
“Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin. Bile bile, günaha saparak, insanların mallarından bir kısmını yemeniz için onun bir parçasını yetkililere aktarmayın.”

(Bakara 2/188) buyurmaktadır.

Hiçbir müslüman kişi veya kurum, başka hiçbir kimsenin malını, rızâsı olmadan veya tam ve gerçek bir karşılığını vermeden alamaz, yiyemez; hâkimin kararı da bu hükmü değiştiremez, haramı helâl yapamaz. Bu genel bir hüküm olup aslında bu hükmün kapsamına giren rüşvet yasağı, önemi ve yaygınlık kazanmaya elverişli olması sebebiyle özellikle zikredilmiştir.

Âyetten hem kazanç hem de harcama faaliyetlerinin meşrû zeminde yürütülmesi şeklinde genel bir ilke çıkmakta; haksız menfaat sağlamak, maddî veya mânevî bir karşılık elde etmek için işbaşındakilere mal (veya para) vermek yasaklanmaktadır

Ayet-i kerime, borçların adaletle yazılması hatta şahit bulundurulması konusunun önemini vurguluyor ve bu ayet en uzun ayettir. Rabbimiz bu önemli ve kul hakkına sebep olan konuyu tam bir sahifede bizlere iletmiştir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَى
 أَجَلٍ مُّسَمًّى فَآكْتُوبُهُ وَلِيَكْتَبَ بَيْنَكُمُ
 كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ
 كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيَمْلَأِ الَّذِي
 عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ
 شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ
 ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلَأْ
 وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ
 رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ
 وَأَمْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ
 تَضِلَّ أَحَدُهُمَا فَتَذَكَّرَ أَحَدُهُمَا الْأُخْرَى
 وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْمَعُوا
 أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ذَلِكُمْ
 أَفْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا
 تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً
 تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلَّا
 تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ
 كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفَعَّلُوا فَإِنَّهُ فَسُوقٌ
 بِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيَعْلَمِ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ
 شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Ey iman edenler!

Belirlenmiş bir zamana kadar bir borç ilişkisi kurduğunuzda bunu yazın. Aranızdan bir kâtip bunu adaletle yazsın. Kâtip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın. Artık o yazsın, borçlu da yazdırsın; rabbi olan Allah'tan korksun ve borçtan hiçbir şeyi eksik bırakmasın. Eğer borçlu akılcıca zayıf veya eksik yahut kendisi yazdıramaz durumda olursa velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki şahidi de tanık tutun. Şahitler iki erkek olmazlarsa, rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkekle -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- iki de kadın olsunlar.)

Çağrıldıklarında şahitler gelmezlik etmesinler. Borç küçük olsun büyük olsun vadesini belirterek onu yazmaktan üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah katında daha adaletli, şahitlik için daha destekleyici ve şüpheye düşmemeniz için daha uygundur. Borç ilişkisinin, aranızda alıp vererek bitirdiğiniz peşin ticaret olması müstesnadır; onu yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. Alış veriş yaptığınızda şahit tutun. Kâtip de şahit de zarar görmesin. Eğer bunu yaparsanız şüphesiz bu sizin yoldan çıkmanız demektir. Allah'tan korkun, Allah size öğretiyor, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir.” (Bakara 2/282)

Ayet-i kerime, borçların adaletle yazılması hatta şahit bulundurulması konusunun önemini vurguluyor ve bu ayet en uzun ayettir. Rabbimiz bu önemli ve kul hakkına sebep olan konuyu tam bir sahifede bizlere iletmiştir.

Bir sonraki ayette de borçlu kimsenin borcunu ödemesi, borcun emanet olduğu ve emanetin yerine teslim edilmesi gerektiği ifade ediliyor:

وَأَنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا
 فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمُ
 بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ
 اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ
 يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
 عَلِيمٌ

Şayet yolculuk halinde“ olur ve yazacak birini bulamazsanız, teslim alınmış rehinler (yeterlidir). Birbirinize güveniyorsanız, kendisine güvenilen borçlu emaneti yerine getirsin ve rabbi olan Allah'tan korksun. Tanıklığı gizlemeyin. Kim onu gizlerse şüphesiz onun kalbi günahkârdır. Allah yaptıklarınızı eksiksiz bilmektedir.” (Bakara 2/283)

Dinimizde savaş halinde düşmanların dahi alacaklarının teminin sağlanmasına hassasiyet gösterilmiştir. Buna göre, düşman dahi olsa, bir kişinin diğer kişi üzerinde borç olarak alacağı bulunuyorsa bunu ödemesi gereklidir. Fiilî savaş durumu bile buna mani kabul edilemez. (Bkz. Muhammed Hamidullah, İslam'da Devlet İdaresi, çev. Hamdi Aktaş, İstanbul 1998, s.242, 346-347)

Borç almak bir başkasının malını geri ödemek üzere almak olduğundan ödenmediği takdirde kul hakkına dönüştüğü bilinmelidir.

Şahitlik

Bakara suresi 282 ve 283. ayetlerin (borçla ilgili) vurguladığı, kul hakkını oluşturacak bir diğer husus ise şahitlik konusudur. Şahitliğin gizlenmesi, bildiğini söylememek demektir

. Şahitlik konusu şahit olunan durumla ilgili kararı etkileyeceği için çok büyük ehemmiyet gerekir. Hatta kişilerin kendileri ve yakınları ile ilgili bile olsa adaletli olunması gerektiğini Rabbimiz şöyle ifade buyuruyor:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ
بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَوِ
الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ
فَقِيرًا فَإِنَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ
أَن تَعْدُوا وَإِن تَلَوْا أَوْ تُعْرَضُوا فَإِنَّ اللَّهَ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا

“Ey iman edenler!

Kendinizin veya anne babanızın ve akrabanızın aleyhine bile olsa adaleti ayakta tutun, Allah için şahitlik eden kimseler olun. (İnsanlar) zengin olsunlar, yoksul olsunlar Allah onlara sizden daha yakındır. Öyleyse siz hislerinize uyup adaletten ayrılmayın. Eğer adaletten sapar veya üzerinize düşeni yapmaktan geri durursanız bilin ki Allah yaptığınız her şeyden haberdardır”. (Nisâ 4/135)

Allah'ın ilminden hiçbir şeyi gizlemek mümkün değildir. İnsanları da aldatmaya kalkışmak kul hakkına sebep olacaktır. Peygamberimiz de bu konuda uyarmıştır:

من اقتطع حَقِّي امرئ مسلم
بيمينه، فقد أوجب الله له النار،
وحرّم عليه الجنة فقال رجل: وإن
كان شيئاً يسيراً يا رسول الله؟
“فقال: «وإن قضيبتاً من أراك

Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.s.) “Her kim yalan yere yemin ederek bir kimsenin hakkını gasp ederse, Allah o kimseye cehennemi vacip kılar, cenneti ona haram kılar. Bunun üzerine bir sahâbi: Yâ Resûlallah, eğer o hak, küçük bir şey ise, deyince Hz. Peygamber: İsterse misvak ağacından bir dal parçası olsun,”

(Müslim, İman, 218)

buyurmuştur. Kul hakkını oluşturan konulardan bir diğeri de;

Emanet

Bizim kültürümüzde emanetin önemine dair güzel örnekler mevcuttur. Özellikle küçük yerlerde evlerin kapılarının açık olduğu, insanların birbirine anahtarlarını bıraktığı, hatta en değerli varlığı

çocuklarını komşuya emanet edip işini yapıp döndüğü zamanlarda emanetin ne demek olduğu biliniyordu. Emanete gösterilen ihtimam ve gelebilecek olumsuzluğun hak oluşturacağı, imanın verdiği bir hassasiyet olarak hayatın içinde yer buluyordu.

Emanetin önemi ve kul hakkı bilinci dinden kaynaklanmaktadır. Dinimizde emanetin önemine bakalım:

İslâm literatüründe emanet oldukça geniş kapsamlı bir kavram niteliği taşır. Bir süre sonra geri alınmak üzere birine bırakılan maddî haklar yanında iman, ibadet gibi dinî yükümlülükler, beden ve ruh sağlığı, servet, makam ve mevki gibi imkân ve kabiliyeti gerektiren hususlar, sözleşmeler, mesken ve aile mahremiyetine saygı, nimet ve ikrama teşekkür, selâma karşılık verme, sırların saklanması vb. dinî, ahlâkî, içtimaî ilke ve kuralları da içine almaktadır.

Rabbimiz emanet ve adaleti birlikte zikretmiştir :

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا

“Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte, her şeyi görmektedir.” (Nisâ 4/58)

Hz. Peygamber Mekke’yi fethedince burada Kureyş kabilesinin çeşitli ailelerinde bulunan bazı selâhiyet ve vazifeleri yeniden düzenlemiş, bir kısmını kaldırmıştı.

نزلت في عثمان بن طلحة الحنظلي، من بني عبد الدار، وكان سادن الكعبة، فلما دخل النبي صلى الله عليه وسلم مكة، يوم الفتح أغلق عثمان باب البيت، وصعد السطح، وطلب رسول الله صلى الله عليه وسلم المفتاح، فقيل له: مع عثمان فطلب منه، فأبى وقال: لو علمت أنه رسول الله لم أمنعه المفتاح فلوى علي بن أبي طالب يده، وأخذ منه المفتاح، وفتح الباب، فدخل رسول الله صلى الله عليه وسلم البيت، وصلى فيه ركعتين، فلما خرج سأله العباس أن يعطيه المفتاح، ويجمع له بين السقاية والسدانة، فأنزل الله تعالى هذه الآية، فأمر رسول الله صلى الله عليه وسلم علياً أن يرد المفتاح إلى عثمان

Bir dilimiz vardır birbirimizle konuştuğumuz anlaştığımız, bozduğumuz. Düzeyimiz, kişisel dünyamızın zenginliği, dilimizle netleşir. Söz dağarcığımızın sınırları evrenimizin genişliği hakkında bilgiler verir. Savaşları başlatan nihayetinde bir sözden fazlası değildir ve onu bir çırpıda bitirecek olan da.

İki veçhesi olan iyilik ya da kötülük üretmeye muktedir olan şu dile sahip olmak da imtihanlarımızdandır. Hz. Peygamber dile sahip olma konusunda şöyle söylemiştir:

«أَتَدْرُونَ مَا الْغَيْبَةُ؟» قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: «ذَكَرْتُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ» قِيلَ أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ؟ قَالَ: «إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ، فَقَدْ اغْتَبَيْتَهُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدْ بَهَيْتَهُ»

Hz. Peygamber bir gün “Gıybet nedir, bilir misiniz?” diye sormuştu. Ashâb-ı kirâm: “Allah ve Rasûlü daha iyi bilir.” dediler. Hazret-i Peygamber: “Gıybet, din kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmandır.” “Söylenen ayıp, eğer o kardeşimde varsa, ne dersiniz?” diye soruldu.

ilgililerine teslim edilecek, ne maksatla verilmiş ise ona uygun olarak kullanılacaktır. (Kur’an Yolu Meali sayfa?)

Özel meclislerde konuşulan sözlerin, verilen sırların, evlenen kadınların ve aile mahremiyetinin birer emanet olduğu da belirtilmiştir (bk. Wensinck, el-Mu’cem, “emn” md.).

إِذَا ضَيِّعَتِ الْأَمَانَةَ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ..
“Emanet zayi olduğunda kıyameti bekle.” (Buhârî, “Rikak”, 35) anlamındaki hadiste, hangi türden olursa olsun emanete hıyanetin yaygınlaşması ve güvenin ortadan kalkmasının toplumsal bir felâket olduğu anlatılmak istenmiştir. Kur’ân-ı Kerîm’de emanete riayet müminlerin vasıfları olarak zikredilmektedir

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ
“Yine o müminler emanetlerine ve ahidlerine sadakat gösterirler” (Mü’minûn 23/8; Meâric 70/32).

Müfessirler, buradaki emanet ve ahid kavramlarının hem insanlar tarafından korunması ve esirgenmesi için bırakılan nesnelere, riayet edilmesi istenen sözleşmeler gibi maddî ve mânevî emanetleri, görevleri hem de Allah’ın kullarına yönelttiği ve kulun iman ikrarıyla uymayı taahhüt ettiği ilâhî hükümleri kapsadığını belirtirler. Buna göre meselâ birine korunması için bırakılan mal gibi Allah’ın müminden yerine getirmesini istediği namaz, oruç vb. ibadetler de birer emanettir (Râzî, XXIII, 81)

Ayet-i kerime emanet edilen nesnelere, verilen söz ve yapılan anlaşmaları, bize yüklenen ibadetleri muhafaza etmeyi, gereğini yapmayı mü'minlerin vasıfları arasında zikretmiştir.

حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ
عَنْ أَبِي سَهَيْلٍ نَافِعِ بْنِ مَالِكِ بْنِ أَبِي عَامِرٍ
عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى
اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ إِذَا
حَدَّثَ كَذَبَ ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ ، وَإِذَا أُؤْتِمِنَ
» .

Hz. Peygamber, yalan söyleyen kişinin münafıklığın üç alâmetinden birini taşıdığını haber vermektedir:

“Münafığın alâmeti üçtür: Söz söylediği zaman yalan söyler, vaad ettiği vakit sözünde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiği zaman hıyanet eder.” (Buhârî, “Edeb”, 69,)

Hz. Peygamber emanete hıyanet etmeyi münafıklık alâmetleri arasında saymış, fakat emanete hıyanet eden kişiye hıyanetle karşılık vermeyi de yasaklamıştır.

Emanet edilen mal, can, söz, sorumluluk veya anlaşma hangisi ise gerekli ehemmiyet gösterildiğinde toplumdaki birçok problem kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

Haklarına Dikkat Edilmesi

Gerekenler

Kişinin Kendi Üzerindeki (ya da bedenimizin bizim üzerimizdeki)

Hakları

Kişinin kendini geliştirmekten uzak kalması ve zamanını verimli kullanmayarak kişisel gelişiminin önüne set çekmesi insanın kendi kendine zulmetmesi olarak düşünülebilir. Zira kendini gerçekleştirmenin en önemli basamağı, kişisel kabiliyetlerini varabileceği en üst noktaya taşımaktır

**Bunun için kişisel gelişime azamî önem vermek
gerekir ki insan bu manada kendine özen
göstermediği takdirde kendi kendine haksızlık
etmiş olmaktadır.**

Bugün bilhassa televizyon ve internet kullanımı hususunda bilinçsiz davranıp, zamanın büyük çoğunluğunu hiçbir fayda sağlamayan programlarla harcıyıp, insanın kendine zulmetmesinin kul hakkı bağlamında ele alınması, önem kazanmaktadır. Yine İslâm açısından insanın bedeni, insana verilen bir emanet olarak kabul edilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ
“...Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın...” (Bakara 2/195) emri ve Hz. Peygamber'in (S.A.V.) bedenimizin de bizim üzerimizde hakkının bulunduğunu vurgulaması, bu duruma işaret etmektedir. Dolayısıyla kişinin bedeni üzerinde mutlak tasarruf hakkı bulunmamaktadır ve kişi verilen emanete dikkat etmekle yükümlü kılınmıştır. Yani bedeninin sıhhatine özen göstermek zorundadır.

Nitekim yemek düzeninden uyku düzenine kadar İslâm insan hayatının pek çok yönüne dair de prensipler koymuş, bedenin sıhhatinin ruhun sıhhatine giden bir yol olduğunu da belirtmiştir.

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي الْعَبَّاسِ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَلَمْ أَخْبِرْ أَنَّكَ تَقُومُ اللَّيْلَ وَتَصُومُ النَّهَارَ » قُلْتُ إِنِّي أَفَعَلُ ذَلِكَ . قَالَ « فَإِنَّكَ إِذَا فَعَلْتَ ذَلِكَ هَجَمْتَ عَيْنَكَ وَبَفَهَتْ نَفْسُكَ ، وَإِنَّ لِنَفْسِكَ حَقًّا ، وَلَا هَلِكَ حَقٌّ ، فَصُمْ وَأَفْطِرْ ، وَقُمْ وَنَمْ » .

Abdullah İbn Amr İbnü'l-As radiyallahu anhu, Nebi Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kendisine şunları söylediğini anlattı:

“Geceleri namaza kalktığın ve gündüzleri oruç tuttuğun bana bildirilmedi mi zannediyorsun?” (Abdullah dedi ki) Ben: “Evet ben bunları yapıyorum” dedim. Nebi (Sallallahu aleyhi ve Sellem): “Böyle yaparsan gözlerin yorulur, nefsin aciz kalır (bıkar). Nefsinin senin üzerinde hakkı vardır, ailenin de senin üzerinde hakkı vardır. Sen bir gün oruç tut, bir gün iftar et, geceleri hem namaz kıl hem gerektiğinde uyu” buyurdu. (Buhârî, Teheccüd, 20)

Ailede Kul Hakkı

Kur’an-ı Kerim’de aile meveddet ve rahmet (Rum 27/21) temellerinin nikah bağıyla bağlanmasıyla atılıyor. Allah Teala evliliğin başında kadına mehir hakkı veriyor.

وَأْتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيئًا مَرِيئًا

“Kadınlara mehirlerini borcunuzu öder gibi verin. Eğer onun bir kısmını size gönül rızasıyla verirlerse onu da âfiyetle yiyin.” (Nisâ 4/4)

Mehir bir yandan kadınlara verilen değer ve onlara karşı gösterilen rağbetin bir sembolü, diğer yandan da bir teminat, bir güvenlik vasıtasıdır.

Mehrin kocaya bağışlanması câizdir; ancak bu konuda maddî veya mânevî bir baskı yapılmayacak, bağışlama mutlak mânada gönül rızasına dayanacaktır. Bu konuda titiz davranan bazı müctehidler, dilediği zaman kadının bağışladığı mehri geri isteyebileceğine hükmederken “rızânın devamlı olmasını” şart koşmuş gibidirler. (DİA Kur’an Yolu Tefsiri)

Hayat yolunu birlikte yürüyen eşlerin birbiri üzerinde hakları vardır. Peygamberimiz;

.... أَلَا إِنَّ لَكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ حَقًّا وَلِنِسَائِكُمْ عَلَيْكُمْ حَقًّا فَأَمَّا حَقُّكُمْ عَلَى نِسَائِكُمْ...

“Sizin, hanımlarınızın üzerinde haklarınız olduğu gibi, hanımlarınızın da sizin üzerinizde hakları vardır.” buyurmuştur. (T1163 Tirmizî, Radâ’, 11)

Ailede bireyler birbirlerine merhamet ve emaneti esas alarak muamelede bulunabilmelidir. İnsanın güzel muamelede bulunması gereken kimseler en yakınındaki aile bireyleridir. En çok hakkı geçenler de onlardır. O yüzden onların hakkına daha fazla ihtimam gösterilmesi gerekir. ‘El iyisi ev ağusu(zehir)’ sözünde olduğu gibi dışarıda karşılaştıklarına müsamahakar, mütebessim, evde eli kıran, baş kesen olmak peygamberimizin sünnetiyle örtüşmeyen bir davranış biçimidir.

Allah Resûlü'nün kadına karşı tutumu yapmacık ve değişken değildi. Yabancı ve asil bir kadının karşısındaki tavrı ne kadar kibar ve ölçülü ise, en yakınındaki eşlerine karşı tavrı da o kadar anlayışlı ve nazikti. Hatta bir erkeğin aynı yastığa baş koyduğu hayat arkadaşına karşı şefkatli davranmasını çok daha fazla önemsiyor, خیرکم لسنائه

“...Sizin en hayırlınız hanımlarına karşı en iyi davrananınızdır.” (Tirmizî, Radâ, 11) buyurarak güzel muameleye dikkat çekiyor...

Ailedeki tüm bireylerin birbiri üzerinde hakkı olduğu bilinciyle, merhamet ve anlayışla hala problemler çözülememişse boşanma kaçınılmaz olabilir. Böyle bir durumda nasıl davranılması gerektiğini ayet-i kerime şu şekilde ifade ediyor;

وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَّغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرَخُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تَمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُومًا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Kadınları boşadığınızda, onlar da bekleme sürelerini doldurduklarında ya onlarla yeniden evlenip iyilikle tutun ya da iyilikle serbest bırakın. Onları zarar vererek haklarını çiğnemek için nikâh altında tutmayın. Bunu yapan bilsin ki kendine kötülük etmiştir. Allah'ın âyetlerini sakın alaya almayın. Allah'ın size bahşettiği nimetleri, kitaptan ve hikmetten size öğüt vermek üzere gönderdiklerini dilinizden düşürmeyin. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah her şeyi bilmektedir.” (Bakara 2/231)

Geçimsizlik ve nefret içinde yürütülen bir evlilik taraflar ve yakınları için dünya cehennemidir. Çarpışan iki testiden biri kırılırsa diğeri de içinden çatlar. İnsanlara zarar verenler bu dünyada olmazsa ebedî âlemde bunun hesabını vereceklerdir. Ayrıca evlilik birliğinden zarar gören, zarar görmesine rağmen kocası tarafından boşanmayan kadınların hakemlere ve hâkime başvurarak boşanma hakları vardır (Nisâ 4/35). Bu durumda kocalar, toplum içinde itibar kaybına uğrayacaklardır.

Son zamanlarda toplumdaki üzücü olaylardan biri de boşanmış eşlere karşı işlenen suçlar. Hemen her gün bir kadın cinayeti haberini duyar olduk. Bunların çoğu da emanet edildikleri kişiler ya da eski kocaları tarafından zalimce hayatlarına son verilen kadınlar. “İyilikle tut ya da iyilikle salıver” hükmü unutulmuş sanki. Boşanmış olduğu eşi artık din kardeşi, nasıl din kardeşini hor göremez, onun hakkına el uzatamazsa eski eşine de zulmedemez canına kastedemez. Bir de çocuk varsa, “annesinin katili babası” o çocuk bu acıyla nasıl yaşar ve nasıl bir insan olur? Bir cana kıymanın hakkı nasıl ödenir?

Meveddet ve merhameti, eşin de bir kul ve onun da kul hakkı olduğunu bilmek gerekmez mi? İstenmeyen bu sonuçlarla karşılaşmamak için aile ve insan ilişkilerinin temelini yukarıda saydığımız temel hak ve Allah'a verilecek hesap çerçevesinde düzenlemek gerekmektedir. Ailenin temel taşları anne ve babadır.

Anne Baba Hakki

Anne baba: yavrusunu koruyup, gözetip, büyütme için gecesini gündüzüne katan, bebekliğinde kucağında bir ömür boyu gönlünde taşıyan, varlık sebebimiz. Üzerimizde en çok hakkı olan, gönüllerini hoş tutup dualarını alıp haklarını helal ettirmemiz gereken büyüklerimiz.

Konuyla ilgili ayetlerde:

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا

“Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anne babanıza iyi davranmanızı emretti. Onlardan biri veya ikisi senin yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme! Onları azarlama! İkisine de gönül alıcı güzel sözler söyle.” (İsrâ 18/23)

وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذَّلِيلِ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا

“Onlara merhametle ve alçak gönüllülükle kol kanat ger. “Rabbim! Onlar nasıl küçüklükte beni şefkatle eğitip yetiştirdilerse şimdi sen de onlara merhamet göster” diyerek dua et.” (İsrâ 18/24)

Allah’a kullukla ana babaya iyilik yan yana anılmış, böylece bu ödevin önemi vurgulanmıştır.

Nitekim diğer bazı âyet ve hadislerde de Allah’a kulluk ile ana babaya iyilik etme yan yana zikredilmektedir. “قُلْتُ: ثُمَّ بَرُّ الْوَالِدَيْنِ” قُلْتُ: “قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: “الصَّلَاةُ عَلَىٰ وَقْتِهَا” قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: “تَمَّ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ” Hz. Peygamber, en önemli amelleri “vaktinde kılınan namaz, anne babaya iyilik ve Allah yolunda cihad” şeklinde sıralamış (Buhârî, “Edeb”, 1; Müslim,

“Îmân”, 139); diğer bir hadiste ise büyük günahların en büyüklerini أَلَا أُنَبِّئُكُمْ بِكَبِيرِ الْكِبَائِرِ - ثَلَاثًا - الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ أَوْ قَوْلُ الزُّورِ

“Allah’a ortak koşmak, ana babaya âsi olmak ve yalan şahitliği yapmak” diye ifade etmiştir. (Buhârî, “Edeb, 6; Müslim, “Îmân”, 143, 144).

(Râzî, III, 165-166) Âyet ve hadislerde Allah’a itaatle ana babaya iyilik vecibelerinin yan yana zikredilmesinin sebepleri özetle şöyle sıralanabilir:

- İnsanın maddî ve mânevî gelişmesi için en değerli katkı, Allah’ın nimetlerinden sonra ana babanın fedakârlıklarıdır,
- Çocuğun varlık alanına çıkmasının asıl ve gerçek sebebi Allah, zâhirî ve hukukî sebebi ise ana babadır,
- Allah nimetlerini karşılıksız verdiği gibi ana baba da çocuklarının ihtiyaçlarını tamamen karşılık beklemeden yerine getirirler,
- Allah, kuluna günahkâr olsa bile nimet verdiği gibi ana baba da âsi bile olsa evlâtlarına desteklerini sürdürürler,
- Allah, kullarının iyiliklerinden memnun olup karşılığını fazlasıyla verdiği gibi ana baba da çocuklarının imkânlarını daha çok geliştirmelerine yardım eder, bundan mutlu olurlar (bu konuda daha fazla bilgi için bk. Mustafa Çağrı, “Ana Baba”, DİA, III, 103-105).

Anne babaya güzel muamele ile gönüllerini kazanmak için çaba harcamak ve küçükken bize gösterdikleri gibi yaşlandıklarında merhametle yaklaşmak gerekir. Hayatta olmayan anne babalar için de dua ve onlar adına sadakalarla amel defterlerine sevapların yazılmasına vesile olmak en önemli görevdir.

Ailenin Yeni Bireyleri Çocukların Hakları

Anne ve baba çocuklarının sahibi değil, emanetçisidir. Çocuklarının haklarına riayet edip etmedikleri hususunda Allah Teâlâ’ya hesap vereceklerdir. Çocuklara haram maldan yedirilmemeli, kötü isim konulmamalı, dinî eğitimleri verilmeli, yapamayacağı görevler yüklenmemeli, katı ve sert davranılmamalı, aralarında adaletsizlik yapılmamalı

Çocuğunun senin üzerinde hakkı «وَأَنَّ لَوْلِكَ عَلَيْكَ حَقًّا» Allah Resûlü bir aile reisine var.” (Müslim, Sıyâm, 183) buyururken de bunu kastetmiştir. Çocuklar ailedeki kardeşleriyle eşit imkânlar sahip olma, korunup gözetilme, dinî âdâb ve terbiye ile büyütülme hakkına da sahiptirler. Evlilik gibi büyük bir meselede tercih hakları vardır.

Hız. Peygamber, çocukları yetişkin yerine koyarak onları bir şahsiyet olarak kabul etmiş, kendilerine gereken önemi ve değeri vermiştir. Dolayısıyla hadislerde çocuklarla ilgili pek çok ilke bulmak mümkündür. Hız. Peygamber, onlara rastladığı zaman selam vererek sevgi göstermiş, kucağına alıp okşayıp öpmüştür. Onlarla yeri geldiği zaman şakalaşır ve ilgi gösterirdi. O, hadislerinde çocuk eğitimine dikkat çekerek

مَا نَحَلَّ وَالِدٌ وَكَدًّا مِنْ نَحْلٍ أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ
Çocuklarınıza ikram edin ve terbiyelerini güzel yapın.” (İbn Mâce, Edeb, B. 3.)
“إِعْدِلُوا بَيْنَ أَبْنَائِكُمْ، إِعْدِلُوا بَيْنَ أَبْنَائِكُمْ.”

Çocuklarınız arasında adaletli davranın, çocuklarınız arasında adaletli davranın” (D3544 Ebû Dâvûd, Büyû” (İcâre), 83

كُتِبَ لِكُلِّ مَوْلَاٍ أَنْ يَكُونَ بِرَّاءً لِقَوْمِهِ وَأَنْ يَكُونَ بِرَّاءً لِقَوْمِهِ وَأَنْ يَكُونَ بِرَّاءً لِقَوْمِهِ” Küçüklerimizi sevmeyen, büyüklerimizi saymayan bizden değildir.” (Tirmizî, Birr, B.15) buyurmuştur. O, cemaatle kılınan namazda ağlayan bir çocuk sesi duyduğunda annesine eziyet vermemek amacıyla namazı kısa tutardı. (Tirmizî, Ebvâbu’s-Salât, B.276) Çocukların da yaşama hakkı olduğundan onlar ne sûretle olursa olsun öldürülemez, satılamaz, anne karnında kürtaajla alınamaz. (İsrâ, 17/31) Anne onu kendisinden ayırmayarak kendi sütünü vererek büyütmeli (Bakara, 2/233), baba helal ve meşru rızık ile beslemelidir. Anne ve baba güzel bir eğitim ile onu yetiştirmeli, meslek sahibi yaparak faydalı bir insan olarak topluma kazandırmalıdır. Yüzme, koşu, atıcılık ve güreş gibi sporlar da çocuklara öğretilmelidir. Hız. Peygamber, bütün bunları yerine getirenleri hadislerinde övmüş ve bu görevleri yerine getiren anne-babaların karşılıksız bırakılmayacaklarını bildirmiştir.

Aile içinde bu haklara sahip olan çocuklar da anne babalarına karşı sorumluluk içinde olurlar. Gerçi Resûl-i Ekrem”in de ifade buyurduğu gibi,

«لَا يَجْزِي وَكَدَّ وَالِدًا إِلَّا أَنْ يَجِدَهُ مَمْلُوكًا فَيَشْتَرِيَهُ فَيُعْتِقَهُ»

“Bir evlâdın anne ve babasının hakkını ödemesi gerçekten zordur.” (Tirmizî, Birr, 8)

Akraba, Komşu ve Yolcu Hakkı

Akraba komşu ve yolcu da üzerimizde hakları olanlar arasındadır. Rabbimiz :

وَأْتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ
“Akrabaya, yoksula ve yolcuya hakkını ver.” (İsrâ 18/26) buyurmaktadır.

Ayet-i kerime akrabaya ve muhtaçlara iyilik ve hayır yapmanın gerektiğini bildiriyor. Bu hususta önceliği olanlar akrabalar olduğu için 26. âyette onlar başa alınmıştır. Bu âyetteki “... hakkını ver” ifadesi, hem nafaka borcunu ve zekât ibadetini hem de bunun ötesinde nâfile cinsinden hayırları kapsamaktadır. Burada yoksulların da zikredilmesi, yardımın özellikle malî olanının söz konusu edildiğini gösterir.

Hz. Peygamber (sav)

الرَّحِمِ شُجْنَةً مِنَ الرَّحْمَنِ فَمَنْ وَصَلَهَا
“...وَصَلَهُ اللَّهُ وَمَنْ قَطَعَهَا قَطَعَهُ اللَّهُ تَعَالَى

“Rahim (akrabalık bağı) Rahman’dan bir bağıdır. Kim bunu korursa Allah onunla rahmet bağı kurar, kim de koparırsa, Allah da ondan rahmet bağını koparır.” (Tirmizi, “Birr”, 16; Ebu Dâvûd, “Edeb”, 66.) buyurmuştur.

وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَلًا فَخُورًا

“Allah’a kulluk edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anne babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşına, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyi davranın. Allah kendini beğenen ve böbürlenip duran kimseyi asla sevmez.” (Nisâ 4/36)

Komşu, arkadaş, yolcu ve el altında bulunanlar da iyilik (ihسان) edilecekler arasına alınmışlardır. Yaygın yoruma göre âyette geçen “yakın komşu” ile evleri en yakında bulunan komşular, “uzak komşu” ile de nispeten daha uzakta oturan komşular kastedilmiştir. İlkiyle akrabalık bağı bulunan, ikincisiyle akraba olmayan komşuların veya ilkiyle müslüman, ikincisiyle gayri müslim komşuların kastedildiği gibi daha başka yorumlar da yapılmıştır (Zemahşerî, I, 267-268; Şevkânî, I, 521). Kurtubî, bu son yorumu da sahîh bir yorum olarak değerlendirir; ayrıca âyetteki “ihşân” kelimesinin, yerine göre komşunun mutluluğunu ve kederini paylaşma, birlikte dostça yaşama, komşuya eziyet etmeme ve onu himaye etme gibi erdemli davranışları içerdiğini belirtir (V, 183-184). Hadislerde de komşuluğun önemini ve komşu haklarını anlatan çeşitli açıklamalar bulunmaktadır.

Ayrıca özel olarak komşuluk haklarına da yer verilir. (meselâ bk. Gazzâlî, İhyâ', II, 212-215)

Hadislerde komşuluk kavramının din ayırımı yapılmaksızın mutlak olarak kullanılmasını dikkate alan âlimler, gayri müslim komşuların da komşuluk haklarının bulunduğu görüşünde birleşmişlerdir. (Kurtubî, V, 188) Özellikle komşuları üç gruba ayırarak akraba olan müslüman komşuların akrabalık, dindaşlık ve komşuluk hakları; akraba olmayan müslüman komşuların dindaşlık ve komşuluk hakları; gayri müslim komşuların ise komşuluk haklarının bulunduğunu belirten hadis (Aclûnî, I, 328), sıhhati kesin olmasa bile konuyla ilgili sahih hadislerin ruhuna uygun düşmesi, ayrıca bu husustaki genel İslâmî telakkiyi yansıtmaması bakımından önemli görülmüş ve konu hakkındaki hemen bütün kaynaklarda bu rivayete yer verilmiştir.

“Cebrâil, komşu hakkı üzerinde o kadar önemle durdu ki, neredeyse komşuyu komşuya mirasçı yapacak sandım”

anlamındaki hadistir (Buhârî, “Edeb”, 28;

Müslim, “Birr”, 140, 141). Başka hadiste de «

« لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقَهُ »

“Komşusunun, şerrinden emin olmadığı

kimse cennete giremez.” (Buhârî, “Edeb”, 29;

Müslim, “İmân”, 73)

« مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُحْسِنْ

إِلَى جَارِهِ ”Kim Allah'a ve âhiret gününe iman

ederse komşusuna iyilik etsin!” (Müslim,

İmân, 77.) buyurarak komşuyla iyi

muamelenin imanla bağına dikkat çekmiştir.

(Buhârî, “Edeb”, 29; Müslim, “İmân”, 73);

Sosyal hayatın aileden sonraki halkasını

komşular oluşturduğundan her din ve

kültürde komşuluk ilişkileriyle ilgili kurallar

bulunur. İslâmî kaynaklarda komşu hakları

genel olarak kul hakları (hukuk-ı ibâd) veya

insan hakları (hukuk-ı âdemiyyîn) denilen

haklar çerçevesinde ele alınır, bu haklarla

ilgili buyruk ve yasaklar komşuluk

ilişkilerini de kapsar.

Konumuz olan âyetteki buyruklardan biri de yolcuya yardımdır. Ulaşım ve iletişimin güç ve sınırlı olduğu zamanlarda yolcuya yardımcı olmanın önemi daha fazla idi. Günümüzde de yolculuk esnasında yardıma muhtaç hale gelen, yer ve yol soran, dil bilmediği için iletişimde güçlük çeken kimselere yardım gereği devam etmektedir. Bu husustaki âyet ve hadisler dikkate alındığında Allah rızâsı için yolculara yardım eden, seyahat rehberliği yapan resmî ve sivil kurumlar oluşturmanın müslümanlara düşen kulluk vazifeleri arasında bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

فَاتِذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ
وَابْنَ السَّبِيلِ ذَلِكَ خَيْرٌ لِلَّذِينَ
يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ

“O halde akrabaya da hakkını ver, yoksula ve yolda kalmışa da. Bu, Allah’ın hoşnutluğunu isteyenler için en iyisidir. İşte gerçek kurtuluşa erenler de onlardır.” (Rûm 27/38)

Bu âyetteki buyrukle ilgili önemli bir husus, “hakkını ver” ifadesinin kullanılmış olmasıdır. Buna göre ister gönüllü yardım isterse malî vecîbe çerçevesinde olsun, imkânı olanların, akrabalarını görüp gözetmeyi, yoksullara veya

yolda kalmışlara destek olmayı kendi lutuf ve bağışları olarak değil, onların “hakkı” olarak görmeleri gerekir. Zira rızkı veren Allah’tır, O’nun verdiği nimetlerin bir kısmından başkalarını yararlandırmak da O’nun buyruğu uyarınca bir görevdir ve diğerlerine tanınmış bir haktır. Birçok âyet ve hadiste ifade edildiği üzere Allah’ın hoşnutluğuna lâyık olan harcamalar, başa kakmadan, o anlama gelebilecek tavırlar sergilemeden, kendisi diğer tarafın yerinde olsaydı nasıl davranılmasını arzu eder ise o şekilde yapılanlardır.

İhtiyaç Sahiplerinin Hakkı

Toplum gelir seviyesi farklı insanlardan oluşur. Rabbimiz muttakilerin, zor durumda olanların hakkını gözettiğini belirtiyor.

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ
“Yardım isteyenlere ve yoksullara mallarından belli bir pay ayırırlardı.” (Zâriyât 51/19)

Kur’an’ın Allah’a kulluğun, O’nu tâzim etmenin yanında yarattıklarına da şefkat göstermede ısrarlı tavrının bir örneği görülmekte; övgüye lâyık müminlerin, Allah’ın yüceliğini hiç hatırdan çıkarmaksızın O’ndan bağışlanmayı dileme özelliklerinin hemen ardından yardımseverliklerine değinilmektedir. Yaygın yoruma göre sâil ihtiyacını belli eden hatta yardım talebinde bulunan, mahrûm ise ihtiyaç içinde olduğu halde istemekten çekinen ve ar duyusunu, halini belli etmesine engel olan kimsedir. Birinci kelimeyle insanların, ikincisiyle ise can taşıyan diğer varlıkların kastedildiği tarzında bir yorum da vardır ki bu yorum, insanların yanı sıra diğer canlıların haklarına, özellikle hayvan haklarına dikkat çekmesi açısından ilginçtir (başka izahlarla birlikte bk. Râzî, XXVIII, 205-207; Şevkânî, V, 98). Burada müminleri, Medine döneminde konacak malî vecîbe hükümlerine hazırlayıcı gönüllü bir ödeme söz konusu olmakla beraber, malî gücü yerinde olanların, bu yardımları kendilerinin bir lutfu olarak görmemeleri için yapılacak yardımın muhtaçlara ödenmesi gereken bir “hak” olduğunu belirten bir ifade kullanılmıştır.

YETİM HAKKI

Haklarına ehemmiyet gösterilmesi gereken en önemli kimselerden biri de yetimlerdir. Arkasında dağ gibi duran babanın yokluğuyla hayatına devam etmek durumundadırlar. En yakınlarındaki kimseler kol kanat gerip koruma altına almalı peygamberimizin şehit çocuğu Beşir'e "Ben senin baban olayım, Âişe senin annen olsun istermez misin?" (Hİ1/302 İbn Hacer, İsbâbe, I, 302) dediği gibi onlara yalnız kaldıklarını hissettirmeden sahip çıkmalı. Hem manen hem madden yanında olmalı. Onlara kalan mallar konusunda Rabbimiz şöyle buyuruyor;

وَأْتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَيْرَ بِالْطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا

Yetimlere mallarını verin, temizi pis olanla değişmeyin, onların mallarını kendi mallarımıza“ katarak yemeyin; zira bu büyük bir günahdır.” (Nisâ 4/2)

Babasını kaybeden her çocuk (yetim) şahsı ve malları için bir koruyucuya, eğitici ve temsilciye muhtaç olur, işte bu koruyucu ve temsilciye veli denir. Velinin vazifesi yetimi görüp gözetmek, onun şahsı ve malı menfaatini kollamaktır.

“أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ هَكَذَا.” وَأَشَارَ بِالسَّبَابَةِ وَالْوَسْطَىٰ، وَقَرَّحَ بَيْنَهُمَا شَيْئًا

“Resûlullah (sav), "Ben ve yetime kol kanat geren kimse cennette böyle (yan yana) olacağız." buyurdu ve aralarını hafifçe açarak işaret parmağıyla orta parmağını gösterdi.”

Yetimi himayesi altına alan, koruyup yetiştiren kimselere Resûlullah'ın, cennette kendileriyle beraber olacağı müjdesi vardır (Buhârî, "Talâk", 25, "Edeb", 24; Müslim, "Zühd", 42). Bunu yapmayan, üstelik yetim malını yemeye, gasbetmeye, onu kendine ait kötü malla değiştirmeye kalkışan veli, görev ve yetkisini kötüye kullanmış, emanete hıyanet etmiş olmaktadır.

"Temizi ve iyiyi, pis ve kötü olanla değiştirme"nin bir başka şekli de helâli bırakıp haram olanı, hakkı olmayan şeyi almak ve yemektir, haramdan yararlanmaktır.

Yetimlerin mallarını idare edebilecekleri çağa gelene kadar israf edilmeden özenle muhafazasını emrediyor Rabbimiz; **وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَن يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ** ...

"Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri deneyin; eğer onların yeterli fikrî olgunluk düzeyine eriştiklerini tespit ederseniz hemen mallarını kendilerine verin, büyüyecekler de mallarını alacaklar diye o malları israf ile ve tez elden yiyip tüketmeyin. Zengin olan (veli) yetim malına tenezzül etmesin".... (Nisâ 4/6)

**SONRASINDA İSE YETİM MALINA EL UZATMANIN SONUCUNUN NE KADAR VAHİM OLDUĞUNU BİLDİRİYOR AYET-
I KERİME:**

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا

**"YETİMLERİN MALLARINI HAKSIZ OLARAK YİYENLER ŞÜPHE SİZ KARINLARINA ANCAK ATEŞ DOLDURUYORLAR. ZATEN ONLAR ALEVLENMİŞ ATEŞE GİRECEKLERDİR
(Y NİSÂ 4/10)**

**YETİM TOPLUMA EMANET EDİLMİŞ, ONLARIN KORUMASI VE GÖZETİMİNE BIRAKILMIŞTIR O YÜZDEN BİZLERİN İMTİHANIDIR. YETİMLERE HASSASİYETLE YAKLAŞMAK BİZİM İÇİN BİR SORUMLULUKTUR. AYRICA BİZİM TOPLUMUMUZDA GÜZEL BİR TABİR VARDIR "TÜYÜ BITMEMİŞ YETİMİN HAKKI", ÖZELLİKLE KAMU MALLARINDAKİ KUL HAKKI İÇİN KULLANILIR VE KONUNUN ÖNEMİNİ VURGULAR.
KAMU HAKKI**

Kamu yararı ve düzeninin gerçekleşmesi, toplumun huzurlu ve düzenli bir hayata sahip olması bu haklara riayeti gerektirir. Toplumun her ferdinin üzerinde hak sahibi olduğu kamu malları, topluma ait mekânlar, araç ve gereçler, gelirler, doğal kaynaklar gibi oldukça geniş bir alana sahiptir ve tüm bunların titizlikle korunması gerekir. Ancak toplum, ahlâkî değerlere duyarsızlaştığında, insanlar helâl haram dengesine dikkat etmediklerinde ve hak kavramı önemini yitirdiğinde kamu malına hıyanet kaçınılmaz hâle gelmektedir. Pek çok çeşidiyle yolsuzluk çoğalmakta, devletin malını yemek doğal sayılmakta, hatta buna dikkat edenler hor görülerek kınanmaktadır. Kamu malından kaçırılan her şey ganimet olarak algılanmakta ve su, elektrik, vergi gibi her türlü kaçakçılık mubah görülmektedir. Kimi zaman kamu malına en çok hassasiyet göstermesi gereken devlet görevlileri halkın hizmetinde olduklarını unutarak küçük menfaatler uğruna emek ve alın terini hiçe saymakta, toplumdaki yetimin hakkını gasp edebilmektedir.

Kamu malı emanettir ve bu emanete hıyanet etmek, kişiyi hem dünyada hem de âhirette ağır bir vebal altına sokmaktadır.

İslâm ise insanın boynuna yüklenen bu ağır vebalin onu dünyada ve âhirette zor durumda bırakacağı konusunda uyarılmaktadır. (hadislerle islam kamu malı c.5 s.189)

Kamunun mülkü durumunda olan mallarda bütün toplumun hakkı söz konusudur ve başkalarının hakkı İslâm'da "kul hakkı" olarak tanımlanıp bunun gasbedilmesi şiddetle yasaklanmıştır. Sevgili

Peygamberimiz, bu ağır yükten insanları sakındırmak amacıyla, وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سَهِيلِ بْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَا يَأْخُذُ أَحَدٌ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ بِغَيْرِ حَقِّهِ إِلَّا طَوَّقَهُ اللَّهُ إِلَى سَبْعِ أَرْضِينَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ "Kimse hakkı olmayan bir karış yeri bile almasın! (Alırsa) Allah, kıyamet gününde yedi kat yeri onun boynuna dolar." (M4136

Müslim, Müsâkât, 141) buyurmuştur.

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ بْنُ الْجَرَّاحِ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ عَنْ فَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ عَبْدِ بْنِ عَمِيرَةَ الْكِنْدِيِّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « مَنْ اسْتَعْمَلَنَا مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَكْتَمْنَا مَخِطًا فَمَا فَوْقَهُ كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ». قَالَ فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ أَسْوَدٌ مِنَ الْأَنْصَارِ كَانِي أَنْظَرُ إِلَيْهِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقْبَلْ عَمَلِي عَمَلِكَ قَالَ « وَمَا لَكَ ». قَالَ سَمِعْتُكَ تَقُولُ كَذَا وَكَذَا. قَالَ « وَأَنَا أَقُولُهُ الْآنَ مَنْ اسْتَعْمَلَنَا مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَلْيَجِيءْ بِقَلْبِهِ ». وَكَثِيرُهُ فَمَا أَوْتِيَ مِنْهُ أَحَدٌ وَمَا نَهَى عَنْهُ أَنْتَهَى .

“Sizden kimi bir işte görevlendirirsek ve o da bizden işne (miktarı) ya da daha büyük bir şeyi gizlerse bu bir ihanet olur ve kıyamet günü onu (kendi elleriyle) getirir.” (M4743 Müslim, İmâre, 30.)
Hadis-i şeriften tüm çalışanların kamu malına ne kadar dikkat etmeleri gerektiğini anlıyoruz. İnsanların ortak kullanım alanları olan mekânlarda, taşınmaz kamu mallarında veya herhangi bir gayret gerektirmeden elde edilen su, ot ve ateşin kullanımında da bütün Müslümanların ortak olduğuna dikkat çekmekteydi. (D3477 Ebû Dâvûd, Büyû’ İcâre 60)

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ اللَّوْزِيُّ أَخْبَرَنَا حَرِيزُ بْنُ عُثْمَانَ عَنْ حَبَّانَ بْنِ زَيْدِ الشَّرْعِيِّ عَنْ رَجُلٍ مِنْ قَرْنِ حٍ وَحَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا حَرِيزُ بْنُ عُثْمَانَ حَدَّثَنَا أَبُو خَدَّاشٍ - وَهَذَا لَفْظُ عَلِيٍّ - عَنْ رَجُلٍ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ غَزَوْتُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثًا أَسْمَعُهُ يَقُولُ « الْمُسْلِمُونَ شُرَكَاءُ . فِي ثَلَاثٍ فِي الْمَاءِ وَالنَّارِ وَالتَّارِ .

İM2472 İbn Mâce, Rühûn, 16.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ خِرَاشِ بْنِ حَوْشَبِ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ الْعَوَّامِ بْنِ حَوْشَبِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « الْمُسْلِمُونَ شُرَكَاءُ فِي ثَلَاثٍ فِي الْمَاءِ وَالنَّارِ وَتَمَنُّهُ . حَرَامٌ .

Buna göre toplumun temel ihtiyaçları olan alanlar kamu mülkiyetine dâhil olmaları dolayısıyla kimse tarafından özel mülk olarak sahiplenilemez. Kamu arazileri gibi insanların vazgeçilmez temel ihtiyaçları arasında olan ve herkesin kullanımına açık durumda bulunan doğal kaynaklardan biri de 'su'dur. Allah Resûlü, Arabistan coğrafyasında önemli bir yere sahip olan ve kullanım hakkı sebebiyle kimi zaman tartışmaların meydana geldiği su kaynaklarında haksızlık ve kargaşayı önlemek adına birtakım kurallar getirmiştir. Nitekim Allah Resûlü su nöbetinden dolayı komşusu ile anlaşmazlığa düşen Abdullah b. Zübeyr'den hürmalığını suladıktan sonra komşusunun kullanması için suyu salıvermesini istemişti. (B2361 Buhârî, Müsâkât, 7)

Resûl-i Ekrem, kamu mallarının ihyasına gösterdiği özeni onların korunması konusunda da sergilemiştir. İslâm'da her türlü gasp, yolsuzluk ve hırsızlığın yasaklanmasının yanında kamu malından çalmak, savaş ganimetlerinden haksız yolla bir şey almak, devlet malına hıyanet etmek gibi haksız fiiller İslâm hukukunda "ğulûl" kavramıyla ifade edilmiştir.

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ الْمُكْتَبِيُّ حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ حَدَّثَنِي كَثِيرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَوْفٍ الْمُزَنِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - : « لَا نَهْبٌ وَلَا إِغْلَالٌ وَلَا إِسْلَاقٌ ، (وَمَنْ يَعْلُلُ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) .

"Yağma da yok, ihanet de yok, hırsızlık da!" (DM2519 Dârimî, Siyer)

Buyuran Allah Resûlü, ğulûlü yalnızca ganimet malına ihanetle sınırlandırmamış, devletin görevlendirdiği memurların elde ettikleri haksız kazançları da bu şekilde tanımlamıştır.

Dinimiz çalışanların kardeş mesabesinde olduklarını bildirmiş, yemede, içmede, giyimde ayırım yapılmamasını, güçlerini aşan işlerin yüklenmemesini istemiştir. (Müslim, "İmân", 38, 40) Çalışanlara alacakları terleri kurumadan da ödenmelidir.(İbn Mâce, "Ruhûn", 4)

Yöneticiler adâlet ve sorumlulukla yönetmeli, insanları aldatmamalı ve haksız kazanç elde etmemelidir.

Çevreye Karşı Kul Hakkı

Çevreyi kirletmek, doğal kaynakları israf ederek kullanmak, sebepsiz ve gereksiz yere avlanmak ve hayvanları öldürmek gibi davranışların, kul hakkını ihlâl eden davranışlar olduğu vurgulanmalıdır. Tabiatın dengesini bozan, bu nedenle hem kendi hayatımızı hem de gelecek nesillerin hayatını tehlikeye atan sonuçlar doğurmaktadır. Günümüzde çevre bilincini geliştirmek adına gösterilen gayretler açısından, bu bilincin oluşmasında kul hakkının bir değer olarak verilmesi ve konuyla ilgili duyarlılığın sağlanmasında çok etkili olacaktır.

Dünyayı Paylaştığımız Diğer Canlıların Hakkı

Hz. Peygamber, insanların öldürülmesi veya vücut bütünlüklerine zarar verilmesini yasakladığı gibi hayvanların dahi meşru yollar dışında öldürülmesini veya kesilmesini yasaklamasının yanında bunlara kötü muamele yapılmasını da kesin olarak yasaklamıştır. Bir hadislerinde geçmiş milletlerden bir kadının kediye bağlaması, kendisi kediye yiyecek vermediği gibi serbest bırakmadığından dolayı kedisinin de yiyecek bulamadığı için açlıktan öldüğünü ve bu yüzden kadının cehenneme girdiğini haber vermiştir. (Buhari, Enbiya, 54;; Müslim, Birr, 135, Tövbe, 25)

Kul Hakkının Telafi Yolları

Kul hakkı ihlallerini düzeltmek için derhal helalleşme yollarına başvurulması gerekmektedir. Bu yollar, helalleşme, hak sahibinin hakkından feragat etmesi, suçlunun cezasını çekmesi ve maddi zararın tazmin edilmesidir.

Bir başkasının hakkını ihlâl etmesinden doğan sorumluluğunun telâfisi, ancak ihlâl ettiği kişinin affına bağlı kılınmıştır. Hak ödenmediği müddetçe de kişinin cennete giremeyeceği bildirilmiştir: “Kim ki, üzerinde (bir din kardeşinin nefesine, yahut malına tecavüzden kaynaklanan) hak bulunursa – dinar, dirhem bulunmayan (kıyamet günü gelmez)den evvel bugün (dünyada) mazlumdan o hakkı bağışlamasını istesin (helalleşilmediği zaman) zalimin amel-i salihî bulunursa, ondan (kıyamet günü) zalimin zulmü miktarı alınır (da mazluma verilir). Eğer zalimin sevabı bulunmazsa mazlumun günahından alınıp zalim üzerine yükletilir.”(Buhârî, Mezâlim 10, Rikâk 48; Tirmizî, Sıfatu’l-kıyâme 2)

Kıyamet günü kul haklarının hesaplaşması o derece hassas ve çetin olacaktır ki müminler cennete girmeden hemen önce üzerlerindeki kul haklarından arındırılacaklardır. Bu durum şöyle ifade edilmektedir: “Kıyamette müminler Cehennem (üzerine kurulmuş Sırat)tan kurtulduktan sonra Cennet’le Cehennem arasındaki (ikinci bir) köprüde toplanırlar. Burada dünyada aralarında bulunan (ufak tefek) mezalimden birbirine hakkını vererek hesaplaşırlar. (Küçük günahlarında da) paklanıp arındıkları zaman, bunların Cennet’e girmelerine izin verilir.” (Buhârî, Mezâlim 2) Şehitlik gibi üstün bir mertebeye ölen bir kişinin dahi affedilmeyen tek günahı, varsa, kul hakkı olarak vurgulanmıştır.(Müslim, İmâre117)

Hak ihlallerinden kurtulmanın bir

diğer yolu,

Hak ihlallerinden kurtulmanın bir diğer yolu, hak sahibinin kendi rızasıyla hakkından vazgeçip af etmesidir. Yüce Allah, “Kötülüğün cezası, onunla denk bir davranıştır. Bununla beraber kim bağışlar ve düzeltme yolunu tutarsa, Allah mutlaka mükâfatını verir” (Şûrâ 42/40) buyurmuştur.

Başka bir ayet-i kerimede ise öfkesini yenip insanların suçlarını bağışlayanların cennette olacağını bildirmiştir. (Âl-i İmrân 3/134)

Bağışlamak nefse zor gelen, fakat mükâfatı büyük olan bir davranıştır. Cenabı Hak, affetmenin muttakilere özgü bir sıfat (Âl-i İmrân 3/133-4) ve takvaya yakın bir davranış (Bakara 2/237) olduğunu söylemiştir.

Cezada amaç, haksızlığa uğrayan kişilerin haklarını almak ve suçluya verilecek ceza ile insanların işleyecekleri suçun yanlarına kâr kalmayacağını göstererek toplumda insanların canlarının, mallarının ve onurlarının korunma altına alındığını göstermektedir. Hz. Peygamber (sav), hak ihlallerinin cezalandırılmasında asla taviz vermemiş ve bu konuda hiçbir ayırım yapmamıştır. Kureyş’in soylu kadınlarından birisinin hırsızlık yaptığı bir olayda Üsâme b. Zeyd’in (ra) şefaati talebini “Bizzat Allah tarafından belirlenen bir ceza hususunda şefaati mi oluyorsun?”

diyerek reddetmiş, ardından insanlara bir konuşma yaparak tarihe geçen şu sözleri söylemiştir: “Ey insanlar! Sizden önceki milletlerin helak olma sebepleri ileri gelenlerden biri hırsızlık yaptığı zaman ceza vermemeleri, güçsüz biri hırsızlık yaptığında ise ona ceza uygulamalarıydı. Allah’a yemin ederim ki, eğer Muhammed’in kızı Fâtıma hırsızlık yapsa, elbette onun elini de keserdim!” (Buhârî, “Hudûd”, 12)

Mali bir zarar söz konusu ise, kul hakkı ihlallerinin telafisi, verilen zararın tazmin edilmesini gerektirir. “Kişi aldığı geri verinceye kadar ondan sorumludur” (İbn Mâce, Sadakât, 5; Tirmizî, “Büyû”), hadisi zararın telafisinin gereğine işaret etmektedir.

Sahabeden birinin devesinin başka bir sahabenin bahçesine girerek malını telef etmesi üzerine Allah Resulü, gündüzleri bahçe sahiplerinin bahçelerini korumaları gerektiğini, gece de deve sahibinin devesinden sorumlu olduğunu söylemiş ve hayvanların gece verdikleri zararın sahiplerine ödettilmesine hükmetmiştir. (Ebû Dâvud, Büyû 90)

Allah Resulü vefatına yakın bir sırada ashabına
şöyle hitap etmiştir:

“Ey insanlar! Sizden birine vurmuşsam, işte sırtım,
gelsin vursun, birinizin malını almışsam, gelsin,
hakkını alsın! Kimin onurunu yaraladıysam o da
benimkini yaralasin. Sakın hak sahibi, şayet kısas
talebinde bulunursam, Resulullah bana darılır diye
düşünmesin! Bilmelisiniz ki hakkını isteyene
darılmak ve kin tutmak, benim fitratımda ve
ahlakımda yoktur. Benim yanımda en seviminiz,
hakkı varsa gelip benden onu isteyen ve helâl eden
kimsedir. Böylece Rabbimin huzuruna, üzerimde
hiçbir kul hakkı ihlali olmadan varırım.” (İbn
Sa’d, Tabakat, II 255)

Rabbim, kimsenin hakkını almadan, hakları
geçenlerin tüm haklarını ödeyerek, huzuruna kul
hakkı ihlali olmadan varmayı cümlemize nasib
eylesin.